

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA

EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Ekonomická svoboda a její vliv na hospodářský růst

Economic Freedom and its Impact on Economic Growth

Student: Bc. Zuzana Balatková

Vedoucí diplomové práce: Ing. Natalie Uhrová, Ph.D.

Ostrava 2014

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra národohospodářská

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Zuzana Balatková**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **6202T027 Národní hospodářství**
Specializace: **00 Národní hospodářství**
Téma: **Ekonomická svoboda a její vliv na hospodářský růst**
Economic Freedom and its Impact on Economic Growth

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Vymezení pojmu ekonomická svoboda
3. Měření ekonomické svobody
4. Vliv ekonomické svobody na hospodářský růst
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

BERLIN, Isaiah. *Čtyři eseje o svobodě*. Praha: PROSTOR, 1999. ISBN 80-7260-004-4.

FRIEDMAN, Milton. *Kapitalismus a svoboda*. Praha: H&H, 1994. ISBN 80-85787-33-4.

MILL, John Stuart and Gertrude HIMMELFARB. *On liberty*. London: Penguin, 1985. ISBN 0-14-04-3207-8.

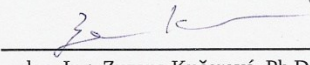
Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

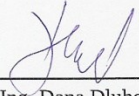
Vedoucí diplomové práce: **Ing. Natalie Uhrová, Ph.D.**

Datum zadání: 22.11.2013

Datum odevzdání: 25.04.2014

doc. Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně.

V Ostravě dne 25. 4. 2014

Balatková

.....
Zuzana Balatková

Poděkování

Tímto bych velice ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce Ing. Natalii Uhrové, Ph.D. za její trpělivost a cenné rady.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	VYMEZENÍ POJMU EKONOMICKÁ SVOBODA	3
2.1	Liberalismus	4
2.1.1	Svoboda jako základní hodnota liberalismu	7
2.2	Pozitivní a negativní svoboda	9
2.2.1	Negativní svoboda	9
2.2.2	Pozitivní svoboda	10
2.3	Pojetí svobody dle J. S. Milla	12
2.4	Pojetí svobody dle F. A. Hayeka	14
2.5	Pojetí svobody dle M. Friedmana	16
2.6	Definování ekonomické svobody	19
3	MĚŘENÍ EKONOMICKÉ SVOBODY	21
3.1	Fraser Institute	21
3.1.1	Sestavení indexu ekonomické svobody dle Fraser Institute	22
3.1.2	Výsledky	25
3.2	Heritage Foundation	29
3.2.1	Měření ekonomické svobody dle Heritage Foundation	29
3.2.2	Výsledky	35
3.3	Freedom House	39
3.3.1	Měření ekonomické svobody dle Freedom House	40
3.3.2	Výsledky	41
3.4	Ekonomický růst a jeho měření	42
3.4.1	Měření ekonomického růstu	43
3.4.2	Neoklasický model ekonomického růstu	44
4	VLIV EKONOMICKÉ SVOBODY NA HOSPODÁŘSKÝ RŮST	49
4.1	Teoretický rámec ekonometrického modelu a použitá data	53
4.2	Formulace stochastického regresního modelu	54
4.2.1	Korelační analýza	55
4.3	Odhad lineárního regresního modelu	56
4.4	Ekonometrická verifikace modelu	60
4.4.1	Multikolinearita	60
4.4.2	Heteroskedasticita	61
4.4.3	Normalita reziduí	62

4.5	Ekonomická verifikace a interpretace výsledků	64
5	ZÁVĚR	67
	Seznam použité literatury	70
	Seznam zkratk	
	Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	
	Seznam příloh	
	Přílohy	

1 ÚVOD

Svoboda patří mezi základní společenské cíle hospodářské politiky. Řadí se mezi zásadní podmínky zlepšování kvality života. V nejvyspělejších zemích světa má každý občan svobodnou volbu rozhodovat se sám za sebe a to jak v soukromém životě, tak také v podnikání. Lidé žijící ve svobodných ekonomikách mají možnost disponovat se svými znalostmi, schopnostmi a majetkem dle svých vlastní představ. Na základě svého vědomí se mohou svobodně zapojovat do ekonomických vztahů uvnitř i mimo stát. Nesmí přitom však ohrozit svobodu druhých. Ekonomická svoboda je významně ovlivněna mírou zásahů státu do hospodářského dění. Vláda by se neměla vměšovat do dění na trhu a neměla by ovlivňovat rozhodování jedince. V současné době jsou prováděny mnohé analýzy a výzkumy jak zvýšit ekonomický růst. V souvislosti s touto problematikou jsou posuzovány různé faktory, které ovlivňují hospodářskou prosperitu. Mnozí autoři považují ekonomickou svobodu za významný ukazatel pozitivně ovlivňující hospodářský růst. Vlády si tak pokládají otázku, zda zasahovat do ekonomického dění či zda nechat trhům volnou ruku.

Cílem této práce je ověření platnosti hypotézy o pozitivním vlivu ekonomické svobody na hospodářský růst. K ověření pozitivního vztahu bude sloužit vytvořený lineární regresní model.

Diplomová práce využívá několika vědeckých metod. Stěžejní metodou je regresní analýza realizována pomocí metody nejmenších čtverců. Tato metoda je použita ve čtvrté kapitole a slouží k naplnění stanoveného cíle práce. Dále je v práci využita analýza, metoda deduktivně-teoretická, popisná, komparativní a korelační analýza.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. První kapitolu tvoří úvod, který pojednává o obsahu práce, seznamuje s tématem, definuje cíl práce a popisuje jednotlivé kapitoly a metody, které byly v práci použity.

Druhá kapitola seznamuje čtenáře s pojmem ekonomická svoboda. Je zde nastíněn postupný vývoj názorů na tento ukazatel a to od dob vzniku liberalismu až po současnost. Podrobněji je zde rozebráno vnímání ekonomické svobody dle světově uznávaných ekonomů J. S. Milla, F. A. Hayeka a M. Friedmana.

Následující kapitola se zabývá měřením ekonomické svobody. Úroveň ekonomické svobody je vyjádřena prostřednictvím indexů. V rámci této práce jsou rozebrány tři organizace, které se zabývají komplexním měřením ekonomické svobody ve světě. Jsou to Fraser Institute, Heritage Foundation a Freedom House. Každá tato společnost počítá úroveň ekonomické svobody svým vlastním způsobem. Jednotlivé indexy tak mají různou strukturu a liší se od sebe nejen metodologií, ale také geografickým záběrem. Všechny zmíněné organizace každoročně publikují své výsledky. Údaje jsou přístupné v delších časových řadách. Jednotlivé indexy poskytují souhrnné vyhodnocení kvality institucionálního a celkového ekonomického prostředí. Část druhé kapitoly se zabývá teorií ekonomického růstu. Pozornost je zde věnována především neoklasickému modelu růstu, který bude dále použit v praktické části této práce.

Čtvrtá kapitola je již zaměřena na působení ekonomické svobody na hospodářský růst. V první části této kapitoly jsou uvedeny různé studie, které zkoumají tento vztah. Výsledkem vybraných modelů je závěr, že ekonomická svoboda pozitivně ovlivňuje hospodářský růst. Pro potvrzení této vazby je sestaven ekonometrický model. Model je aplikován na členské země Evropské unie, počítá se zprůměrovanými daty z období let 2000 – 2010. Nedílnou součástí této kapitoly je stanovení ekonomických hypotéz chování zvolených proměnných a verifikace odhadnutého regresního modelu.

Poslední kapitolu pak tvoří závěr, kde jsou zhodnoceny výsledky provedené empirické analýzy.

2 VYMEZENÍ POJMU EKONOMICKÁ SVOBODA

Svoboda se řadí mezi základní společenské cíle hospodářské politiky. Může být definována různě. Heywood (2008, s. 48) popisuje svobodu jako: „*možnost myslet nebo jednat podle vlastního přání; schopnost, kterou lze spojovat s jednotlivcem, společenskou skupinou nebo národem, resp. státem.*“ Weischedel (1999, s. 102) vnímá svobodu jako volný prostor možnosti volby, uvádí: „*Svoboda je vlastněním volného prostoru možnosti volby, v jehož rámci může člověk rozhodovat sám o sobě ze sebe sama.*“

Svoboda je velmi široký pojem a její definice není snadná. Pro člověka má zásadní význam, patří k nejvýše ceněným hodnotám. Většina definic ji popisuje jako nepřítomnost nátlaku či donucení jinou osobou; stav, který umožňuje uskutečnit přání (tužby) jednotlivce bez omezení a překážek kladených druhými. V mnoha případech je svoboda charakterizována jako možnost volby. Člověk je svobodný, pokud má právo výběru a jedná tak, jak chce, aniž by byl druhými omezován. Mnohdy bývá svoboda také vnímána jako vlastní sebeurčení. Často se lze setkat s výrazy jako svobodná společnost, svoboda pohybu, slova či shromažďování. V těchto případech je svoboda chápána jako absence překážek a omezení ze strany státu.

Nicméně to, že jsou lidé svobodní, ještě neznamená, že si mohou dělat vše, co se jim zamane. Svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého. Osobní přání jedince se však může dostat do konfliktu s přáním jiného jedince. Může také nastat situace, kdy se jednotlivé tužby navzájem vylučují. Individuální čin tak může omezit svobodu jiných. Kliková, Kotlán (2006, s. 82) uvádí: „*Individuum může svobodně sledovat své cíle podle svých úmyslů, přitom je ale omezováno tím, že musí sledovat i cíle cizí.*“ Osobní svoboda se tak odvíjí od mezilidských vztahů a je úzce propojena s chováním všech členů ve společnosti. Absolutní svoboda je pro společnost nebezpečná, nevede k řádu, ale ke zmatku a chaosu. Jak uvádí Kliková, Kotlán (2006, s. 82): „*Požadavek totální svobody je proto pro existenci jakékoliv společnosti velmi nebezpečný – individuální nárok na totální svobodu přímo ohrožuje existenci každé společnosti... Vzhledem k cíli individuální svobody musí tedy společnost zajistit, aby nikdo nemohl uskutečňovat své zájmy bez ohledu na možné omezování druhých, nikdo neměl takovou moc, aby vnucoval svou vůli druhým.*“ Dále Kliková s Kotlánem (2006, s. 83) rozlišují formální a materiální svobodu. Formální svobodu definují následovně: „*stejná práva pro všechny jsou zaručena rovností všech lidí a ochrana před útlakem je vyjádřena v zákonech a ve společenské funkci práva.*“ Aby byli všichni stejně svobodní, musí mít stejná práva a musí jim být poskytována stejná ochrana před

útlakem jak ze strany druhých, tak také před útlakem ze strany státu. „*Do jaké míry může individuum (subjekt) tuto formální svobodu využívat závisí na rozsahu materiální svobody. Materiální svoboda vyúsťuje do otázky moci (resp. do jednotlivých druhů moci – moc osobnosti, moc vlastnická, moc organizační apod.).*“

2.1 Liberalismus

Svobodu vnímají jako prioritní hodnotu liberálové. Liberalismus (z latinského *liber* svobodný, *liberalis* svobody se týkající) je politický směr, který se rozvinul především v 19. století v Anglii, poté ve Spojených státech a v Evropě (nejdříve v západní, následně pak i ve východní), nakonec zasáhl také rozvojové země Afriky, Asie a Latinské Ameriky. Nicméně kořeny tohoto směru lze spatřovat již v 17. století. V době osvícenství byla suverenita přenesena ze šlechty na obyčejného člověka. A ten měl rozhodovat o tom, co se má vyrábět, v jakém množství a v jaké kvalitě, jakým způsobem, kde a kým. Plně se však liberalismus rozvinul v období úpadku feudalismu a nástupu tržní neboli kapitalistické společnosti. V době vzniku středních tříd liberálové kritizovali absolutní moc monarchie, podporovali konstituční (reprezentativní) vládu a hnutí za svobodu svědomí, stavěli se proti politickým a ekonomickým privilegiím pozemkové šlechty. Prvky liberalismu tak lze pozorovat v 17. století v době anglické revoluce, poté také u americké a francouzské revoluce ke konci 18. století. Poprvé byl výraz „liberalismus“ použit ve Španělsku v roce 1812 jako označení konkrétního politického přístupu. „*Devatenácté století bylo v mnoha směrech stoletím liberalismu. Jak postupovala ve všech západních zemích industrializace, liberální ideje triumfovaly. Liberálové prosazovali ekonomický systém založený na rozvoji průmyslu a na volném trhu a skoncování se státními zásahy, systém, ve kterém se podnikatelům umožní usilovat o zisk a národy se povedou k tomu, aby spolu volně obchodovaly.*“ Heywood (2008, s. 44). Prostřednictvím volného trhu a svobodného obchodu tak bylo dosahováno bohatství, blahobytu a pokroku (Heywood, 2008; Mises, 1998).

Prosazení nadvlády střední třídy však změnilo povahu liberalismu. Již se nejednalo o směr, který vyžadoval změny a reformy jako tomu bylo dříve. Naopak liberálové prosazovali zajištění a udržení stávajících (více méně liberálních) institucí. Došlo ke vzniku dvou myšlenkových proudů – **klasický liberalismus** a **moderní liberalismus**. Raný liberalismus je považován za liberalismus 19. století. Heywood (2008, s. 45) jej definuje jako proud „*který se*

snaží co nejvíc rozšířit sféru nikým neomezeného individuálního jednání, typicky za pomoci minimálního státu a spoléhání se na tržní hospodářství.“ Největšími hodnotami pro klasické liberály jsou právo na život, svobodu a majetek a právo sledovat vlastní štěstí. Myslitelé tohoto směru požadují minimální zásahy státu, jeho jediným úkolem je udržování vnitřního pořádku a zajištění osobní bezpečnosti. Za hlavní představitele klasické odnože jsou považováni John Locke, Adam Smith, Thomas Jefferson a John Stuart Mill. S klasickým liberalismem jsou spojeny další směry. Jedním z nich je *utilitarismus*, jehož myšlenky se objevily počátkem 19. století. Jeho představitelé (mezi nejvýznamnější patří Jeremy Bentham a James Mill) vnímají dobro jako blaho neboli štěstí a zlo podle nich představuje bolest čili neštěstí. Jednotlivci pak jednají tak, aby maximalizovali štěstí a minimalizovali neštěstí. Obojí se přitom měří užítkem, který je chápán jako uspokojení, jež vyplývá z materiální spotřeby. Utilitaristé vnímají jedince jako racionálně myslící bytost, která sleduje vlastní zájmy a usiluje o štěstí svým vlastním způsobem. Koncem 18. a počátkem 19. století se rozvinula klasická ekonomická teorie a s ní tzv. *ekonomický liberalismus*. Představitelé tohoto směru (např. David Ricardo, Adam Smith) prosazují svobodný trh, svobodu volby a rozhodnutí, dobrovolnost. Mezi jejich základní myšlenky patří to, že ceny se utváří samy prostřednictvím nabídky a poptávky, a že trh je samoregulujícím mechanismem, který nepotřebuje žádné zásahy zvenčí (prostřednictvím státu), řídí jej tzv. „neviditelná ruka“. Tržní síly přirozeně směřují k hospodářskému rozvoji a růstu blahobytu. Tyto myšlenky dosáhly vrcholu v 19. století ve Spojeném království a ve Spojených státech, se silným odporem se setkaly teprve ve 30. letech 20. století. Vznikla doktrína *laissez-faire*, podle níž by státní zásahy do ekonomiky měly být nulové. Heywood (2008, s. 68) tuto doktrínu definuje následovně: „*teorie, podle níž by ekonomická aktivita měla být zcela prostá státních zásahů; krajní víra ve volný trh.*“ Představitelé ekonomického liberalismu věří, že ničím neomezována individuální honba za ziskem povede k celkovému prospěchu ve společnosti. Liberální myslitelé 19. století tak považují politickou svobodu za nástroj dosažení ekonomické svobody. V době, kdy existovala značná míra politické svobody, propuklo také mnoho ekonomických reforem, neboť lidé toužili po tom, co je pro ně dobré. A to je dle raných liberálů právě svoboda, volný trh a minimální zásahy státu. Ekonomické reformy spolu se zaváděním doktríny *laissez-faire* tak měly za důsledek značný nárůst blahobytu v široké společnosti. K oživení ekonomického liberalismu došlo od 70. let 20. století nástupem *neoliberalismu*. Snahou tohoto směru je zvrátit vývoj ve společnosti v průběhu velké části 20. století, kdy byly

prosazovány silné zásahy státu do ekonomiky a vznikaly velké vlády. Neoliberalisté prosazují volný trh, který podle nich morálně i politicky převyšuje stát a jakoukoliv formu vlády. Výrazně se staví proti jakékoliv ekonomické funkci státu. Trhy považují za samoregulující, výkonné a produktivní, demokratické (vytváří konkurenci) a spravedlivé. Za největší představitele této odnože jsou považováni Friedrich August von Hayek a Milton Friedman (Friedman, 1994; Heywood, 2008).

Moderní liberalismus je označován za liberalismus 20. století a jeho vývoj je úzce spjat s rozvíjející se industrializací a průmyslovou revolucí. V této době došlo k obrovskému nárůstu nerovnosti ve společnosti. V důsledku industrializace se někteří lidé (menšina) stali velmi bohatými, zatímco početnější skupina průmyslových dělníků byla odměňována velmi nízkými mzdami. Jejich životní i pracovní podmínky se neustále zhoršovaly a navíc v této třídě narůstala nezaměstnanost. Liberálové tak přehodnotili svůj vztah ke státu a došlo k mírnému posunu směrem od jedince ke společnosti. Moderní liberalismus Heywood (2008, s. 45) popisuje jako koncepci, která se „staví – ovšem s výhradami – za zásahy do ekonomiky a sociální sféry, v nichž spatřuje nástroj, jak podpořit rozvoj osobnosti.“ Podle moderních liberálů by stát měl zajistit sociální služby (např. zdravotní péči, vzdělání, bydlení apod.) a měl by být zodpovědný za řízení a usměrňování ekonomiky. Právě jeho prostřednictvím by měla být zmírněna sociální nerovnost. S novým proudem je spojen *sociální liberalismus*. V průběhu 20. století se velmi rozšířily státní zásahy do ekonomiky a vznikly tzv. sociální státy. „Moderní liberálové obhajují sociální stát poukazem na rovnost příležitostí. Jsou-li konkrétní jednotlivci nebo skupiny znevýhodněni sociální situací, ve které se nacházejí, má stát vůči společnosti povinnost toto znevýhodnění zmírnit nebo odstranit a dát lidem do života rovné nebo alespoň rovnější šance.“ Heywood (2008, s. 74). Došlo tak ke vzniku mnoha občanských práv např. právo na práci, právo na vzdělání, právo na bydlení. Moderní liberálové obhajují sociální zabezpečení poskytované potřebným ze strany státu (Heywood, 2008).

Liberální hospodářsko-politická ideologie vrcholí ve 20. století, kdy model zahrnující reprezentativní vládu a tržní hospodářství, který byl od 19. století nejdůrazněji prosazován jak v politickém tak i v ekonomickém a kulturním vývoji západních zemí, si nezadržitelně podmanil celý svět. V roce 2000 zhruba dvě třetiny států vykazovaly značné liberálně-demokratické rysy. Nicméně podle Misese nebyl celý program liberalismu nikdy a nikde plně realizován. Dokonce ani v Anglii, která je považována za kolébku tohoto směru a vzornou liberální zemi, se nezdařilo

plně uplatnit všechny jeho požadavky. Liberální politická ideologie tak nikdy nemohla zcela rozvinout své působení (Heywood, 2008; Mises, 1998).

Mezi nejvýznamnější hodnoty liberalismu patří: jednotlivce a jeho vlastnictví, svoboda, rozum, spravedlnost a rovnost, tolerance. Hlavním záměrem liberální ideologie je vybudovat společnost, ve které svobodní a rozumní jedinci mohou uspokojovat své zájmy a zcela rozvíjet a využívat svůj potenciál. Jednotlivci by měli mít k dispozici co největší svobodu slučitelnou se stejnou svobodou všech. Všichni mají stejná osobní a politická práva, odměňování by měli být podle svých dovedností a ochoty pracovat. Cílem liberalismu je dosažení blahobytu pro celou společnost. Jedinci sledováním svých vlastních zájmů a cílů přispívají k celkovému blahobytu v zemi (Heywood, 2008; Mises, 1998).

2.1.1 Svoboda jako základní hodnota liberalismu

Pro liberály je individuální svoboda nejvyšší politickou hodnotou, která tvoří základ společnosti. Slovo svoboda tvoří již samotný název koncepce. V počátcích této politické ideologie byla svoboda chápána jako přirozené právo jednotlivce, byla považována za hlavní předpoklad skutečné lidské existence. Jejím prostřednictvím dostali jedinci příležitost sledovat své vlastní zájmy a mohli se rozhodovat po svém. Moderní liberálové vnímali svobodu jako jediné možné prostředí, kde se lidé mohou projevit a ve kterém mohou rozvíjet své dovednosti a schopnosti. Liberalismus je významně ovlivněn osvícenstvím. To podpořilo jeho víru v individuum a ve svobodu. Liberálové však nepovažují právo na svobodu za absolutní. Bezmezná svoboda se podle jejich názoru může zneužívat druhých (Heywood, 2008).

Mises (1998, s. 29) spatřuje přínosy svobody u pracovního výkonu, tvrdí, že: „... *svobodná práce je neskonale produktivnější než práce vykonávaná nesvobodnými. Nesvobodný dělník nemá zájem na tom, aby seriózně napínal své síly. Pracuje tolik a tak usilovně, jak je třeba, aby se vyhnul trestům stanoveným za nedodržení minimálního množství práce. Svobodný dělník však ví, že bude odměněn tím lépe, čím více práce vykoná. Nasadí veškerou svou sílu, aby si zvýšil příjem.*“ Mises dále věří, že svobodná práce vede k většímu bohatství pro všechny, na s. 30 uvádí: „... *svoboda všech dělníků je totožná s tím pracovním systémem, který zaručuje největší produktivitu lidské práce, a ten je tudíž v zájmu všech obyvatel Země. Nebojujeme proti nesvobodě dělníků proto, že tato prý prospívá „pánům“, ale proto, že jsme přesvědčeni, že škodí všem členům lidské společnosti, tedy i „pánům“.*“

Přestože liberálové považují svobodu jednotlivce za prioritní hodnotu, jsou si také vědomi, že s sebou nese určitá rizika, jež vyplývají z lidské přirozenosti. Lidé touží po moci, jsou hamižní a egoističtí. Ke svému prospěchu mohou svobodní jedinci ostatní vykořisťovat, brát jim jejich majetek, dokonce je mohou chtít zotročit. Ve svém vlastním zájmu mohou také porušovat uzavřené smlouvy. Svoboda jednoho tak může vést ke zneužívání druhého. Jak tvrdí Heywood (2008, s. 55): „*Naše svoboda vyžaduje, aby se ostatním bránilo do naší svobody zasahovat; naopak svoboda ostatních vyžaduje, aby byli chráněni před námi.*“ Takovou ochranu může podle liberálů přinést pouze svrchovaný stát, který poskytne určitá omezení (práva). Každý jedinec se tak musí vzdát části své svobody, aby bylo možné vytvořit právní řád. Vláda může zajistit pořádek a ustálený život. Klasičtí liberálové chápou stát jako nutné zlo. Podle nich stát sice vytváří podmínky pro spořádanou společnost, ale na druhé straně omezuje individuální svobodu. Proto vyžadují minimální stát, jehož úkolem je ochrana společnosti před vnějším napadením, udržování vnitřního pořádku a vynucování dodržování smluv. Oproti tomu moderní liberálové věří, že teorie minimálního státu nedokázala zastavit vznikající nespravedlnost a nerovnost v občanské společnosti (kdy průmyslový kapitalismus nepřinesl celkovou prosperitu a svobodu všech) a proto obhajují rozvoj intervenujícího státu (Heywood, 2008).

Jiné politické směry nevnímají hodnotu svobody tak silně jako liberalismus. Liberálové chápou svobodu jednotlivce jako zásadní hodnotu. Oproti tomu např. konzervativci pojmají svobodu jako dobrovolné uznání povinností a odpovědnosti. Socialisté považují svobodu za osobní naplnění jednotlivce, které je dosaženo svobodnou tvořivou prací nebo kooperativní sociální interakcí. Vnímání svobody sociálních demokratů je podobné názoru moderních liberálů, kteří volností rozumí realizaci potenciálu jednotlivce. Vyznavači fašismu svobodu úplně odmítají, považují ji za nesmysl. Oproti tomu pro anarchisty je svoboda absolutní hodnotou, vnímají ji jako osobní autonomii. Odmítají jakoukoliv vládu a řád. Podle anarchismu se jedinec sám racionálně rozhoduje a jedná podle své vůle, tento stav nelze spojit s žádnou politickou autoritou. Ekologové na svobodu nahlíží jako na vnitřní stránku člověka, chápou ji jako naplnění lidského údělu, dosahování individuality, seberealizace, propojení osobního ega s vesmírem. Náboženští fundamentalisté pak považují volnost za vnitřní (duchovní) kvalitu. Svoboda je zde vnímána jako podřízení se vůli boží (Heywood, 2008).

2.2 Pozitivní a negativní svoboda

Jak pro klasické tak i pro moderní liberály je svoboda nejvyšší politickou hodnotou. Nicméně ne vždy se shodovali na tom, co pro jednotlivce znamená „být svobodný“. Britský historik idejí a politický myslitel Isaiah Berlin (1909-1997) rozlišil ve své práci *Dvojí pojetí svobody* (1958) dva typy svobody: negativní a pozitivní. Podle něj totiž existují na otázku, která se již dlouho nachází v samém středu politiky - otázku poslušnosti a donucování dvě odlišné odpovědi.

2.2.1 Negativní svoboda

Podle Berlina (1999, s. 218) negativní význam tkví v odpovědi na otázku: „*Kde leží oblast, v níž subjekt – osoba nebo skupina osob – má nebo měl by mít možnost činit, co umí, nebo být, čím umí, bez zasahování ze strany ostatních?*“ Negativní svoboda, nebo také „svoboda od“, spočívá v tom, že každý jedinec může jednat zcela podle své vůle, druzí se mu nevmešují do života. Toto pojetí svobody vychází z nepřítomnosti vnějších omezení a zásahů, které mají za účel usměrnit počínání jednotlivce. Slovy Heywooda (2008, s. 62): „*Jednotlivec je svobodný, pokud si ho nikdo nevšímá, pokud do jeho života ostatní nezasahují nebo pokud ho ostatní k ničemu nenutí.*“ Dle Berlina (1999, s. 219, 220): „... *jsem svobodný v té míře, v níž žádný člověk ani lidské sdružení nezasahuje do mého jednání... Volností v tomto smyslu míním to, že mi druzí nezasahují do života. Čím širší je oblast nezasahování, tím větší je má volnost.*“

V této koncepci je politická svoboda vnímána jako oblast, ve které má jedinec možnost jednat bez překážek kladených druhými. Pokud druzí záměrně zasahují do této oblasti a brání jedinci dosáhnout svého vytyčeného cíle, je toto chování považováno za donucování. Jak tvrdí Berlin (1999, s. 219): „*Pokud mi druzí brání činit něco, co bych jinak činit mohl, pak právě v této míře svobodný nejsem; a pokud je tato oblast druhými omezena za jisté minimum, lze říci, že jsem donucován anebo možná i zotročen.*“ Donucování však není totožné s nemohoucností člověka. Ta je dána jeho vlastnostmi a schopnostmi. Kdežto donucování předpokládá cílený nátlak ze strany druhých lidí. Neschopnost člověka dosáhnout svého cíle ještě neznamená absenci politické svobody. Nedostatek svobody nastává, když jiní lidé brání druhým dosáhnout svého cíle. Ale pokud je člověk neschopný (nezpůsobilý svým zaviněním) svého cíle sám dosáhnout, pak se o nedostatečnou svobodu nejedná. S tím je úzce spojena ekonomická svoboda.

Pokud jedinec nemá dostatek finančních zdrojů k dosažení něčeho, co mu zákon nezakazuje, je pak stejně tak nesvobodný, jako kdyby mu to zákon přímo zakazoval (Berlin, 1999).

V negativní svobodu věří angličtí klasičtí liberálové. Ti si uvědomují, že svoboda nemůže být neomezená, neboť takto by se všichni lidé mohli bez jakýchkoliv restrikcí vměšovat do životů všech ostatních lidí a ve společnosti by došlo k chaosu. Aby vytvořili žádoucí typ společnosti, a jelikož jsou si dobře vědomi, že lidé mají rozličné cíle a přání, které přirozeně netvoří souladný celek, jsou ochotni vzdát se části svobody v zájmu jiných cílů jako je např. spravedlnost, bezpečí či rovnost i v zájmu samotné svobody. Raní liberálové tak mají za to, že svobodné jednání musí být omezeno zákonem. Nicméně musí být také vymezena určitá minimální oblast individuální volnosti, kterou nelze narušit, jelikož každý jednatel potřebuje prostor pro vývoj svých přirozených schopností. Aby bylo možné tento prostor zachovat, je nutné od sebe oddělit oblast soukromého života a oblast veřejné správní moci. Berlin si pokládá otázku, kde by měla být vytyčena hranice mezi těmito oblastmi? Je-li svoboda pro jednotlivce nedotknutelnou hodnotou, podle jakého principu by pak měla být volnost jednoho omezena ve prospěch druhého? Je nutné najít kompromis. Spravedlnost vyžaduje, aby všichni měli zajištěno alespoň minimum svobody. A je zapotřebí všem znemožnit, aby kohokoli o dané minimum připravili. Dle Berlina (1999, s. 224) „*Filozofové s optimistickým náhledem na lidskou přirozenost a s vírou v možnost sladění lidských zájmů, jako byl Locke, Smith nebo někdy Mill, se domnívali, že společenský soulad a pokrok lze sloučit s vyhrazením velké oblasti pro soukromý život, do které nesmí být státu ani jiné úřední moci dovoleno vkročit. Hobbes, a ti, kdo s ním souhlasili, zvláště konzervativní či reakční myslitelé, tvrdili, že pokud se lidem má zabránit ve vzájemné zkáze a v proměně společenského života v džungli a poušť, musí být nastoleny větší pojistky, které je udrží na jejich místech. V souladu s tím chtěli rozšířit oblast centralizované kontroly a omezit sféru jednotlivce.*“ Nicméně obě strany se shodují na tom, že určitá část lidského bytí musí zůstat neomezená a nezávislá na společenské sféře. S negativním pojetím svobody je spojena liberální hospodářská politika (Berlin, 1999).

2.2.2 Pozitivní svoboda

Pozitivní vnímání svobody hraje roli při odpovědi na otázku: „*Co nebo kdo je zdrojem kontroly nebo zasahování, které může stanovit, aby někdo činil spíše to než ono, byl spíše tím než oním?*“ Berlin (1999, s. 218). Pozitivní svoboda vychází z přání jednotlivce být svým vlastním

pánem. „*K tomu, aby člověk byl svým vlastním pánem, je zapotřebí, aby mohl rozvíjet své schopnosti a dovednosti, rozšiřovat své vědomosti a dospívat k naplnění sebe sama. To vedlo ke zdůrazňování schopností lidí se rozvíjet a nakonec dospívat k seberealizaci.*“ jak popisuje Heywood (2008, s. 50). Tato koncepce vychází z předpokladu, že člověk je racionální bytost a je to právě rozum, co jej odlišuje od zbytku světa. Jedinec zde vede vlastní život, rozhoduje o sobě samém, jedná na základě svých vlastních zájmů a nikoli pod vnějším nátlakem. Svoboda je zde vnímána jako schopnost jednotlivce dosáhnout své individuality a podporovat její rozvoj, nabývat znalosti a dovednosti a plně uplatnit svůj potenciál. Jak uvádí Berlin (1999, s. 230): „*Především si chci být vědom sebe samého jako myslící, chtějící, jednající bytosti, která za svá rozhodnutí nese zodpovědnost a dokáže je vysvětlit poukazem k vlastním myšlenkám a cílům. Cítím se svobodou v té míře, v níž věřím, že toto je pravda, a zotročen v té míře, v níž jsem nucen uznat, že to pravda není.*“

Jednotlivec chce být svým pánem, nechce být ničím otrokem. Berlin se u této myšlenky zabývá otázkou, zda ale člověk nemůže být také zajatcem přírody nebo vlastních „nezkrocených vášní“? Rozlišuje zde dva pohledy na osobnost. Prvním je „já“, tzv. „já s vyšší přirozeností“ nebo „já na vrcholu“. Jedná se o vládnoucí já, které je ztotožněno s rozumem. Na druhé straně je cosi v nás, čemu se velí, tzv. „empirické“ či „heteronomní“ já. Berlin jej popisuje jako iracionální pud, neovládané vášně a touhy, které člověk musí usměrnit, pokud chce kdy dosáhnout své nejvyšší „skutečné“ přirozenosti. U pozitivního pojetí svobody to tedy nejsou jenom externí faktory, které omezují naši svobodu, nýbrž i naše vlastní mentální a fyzické dispozice. Obě já lze navíc rozdělit v ještě širším smyslu. Dle Berlina (1999, s. 231): „*Skutečné já lze chápat jako cosi obsáhlejšího než jedinec (v běžném pojetí toho slova), jako společenský „celek“, v němž je jednotlivec prvkem nebo aspektem... Tato entita je pak ustavena jako „pravé“ já, které uvalením své kolektivní či „organické“ vůle na vzpouzející se „články“ dosahuje své, a proto i jejich „vyšší“ svobody.*“ Jinými slovy zde popisuje oprávnění jedněch k donucování druhých za účelem dosažení „vyššího“ stupně jejich svobody. Existuje zde tedy možnost oprávněně lidi donucovat ve jménu určitého „vznešenějšího“ cíle (spravedlnost, veřejné zdraví), o který lidé samostatně neusilují, neboť jsou zaslepení či nevědomí, ale o který by bojovali, kdyby byli vzdělanější. Donucování druhých kvůli nim samým (v jejich zájmu). Toto nucení může být příležitostně ku prospěchu a může rozšířit oblast svobody. Tuto myšlenku Berlin (1999, s. 232) dále rozvíjí: „*Mohu prohlásit, že o to, proti čemu se ve své zatmělosti*

vědomě stavějí, vlastně usilují, protože uvnitř nich existuje okultní jádro – skrytá racionální vůle nebo „pravý“ cíl - , které je sice popíráno vším, co zjevně cítí, činí a říkají, avšak je jejich „skutečným“ já, o němž ubohé empirické já v čase a v prostoru může vědět jen málo nebo nic, a že tento vnitřní duch je jediným já, které zasluhuje, abychom jeho touhy brali v potaz. Jakmile přijmu tento názor, jsem oprávněn přehlížet skutečná přání lidí a společností, šikanovat je, utlačovat a mučit ve jménu a v zastoupení jejich „skutečných“ já se spolehlivým věděním, že každý pravý lidský cíl (štěstí, vykonání povinnosti, moudrost, spravedlivá společnost, sebeuspokojení) musí být totožný se svobodou člověka – se svobodnou volbou jeho „pravého“, i když často zastřeného a neslyšného já.“ Dle tohoto pojetí může pozitivní svoboda vést k situaci, kdy někdo jiný rozhoduje o tom, jak se má člověk chovat a kam má směřovat a to i přes jeho potenciální odpor. Berlin se obával konceptu pozitivní svobody z důvodu jeho jednoduchého zneužití totalitními režimy (Berlin, 1999).

K tomuto pojetí svobody se přiklání moderní liberálové. Dle nich negativní svoboda pouze odstraňuje vnější zábrany a tím dává jedinci individuální svobodnou volbu. Tato svoboda však může vést ve vykořisťování. Negativní svoboda bere v potaz pouze právní či fyzická omezení svobody. Oproti tomu pozitivní koncepce uznává, že svobodu může ohrožovat také nerovnost ve společnosti a sociální znevýhodnění. Pozitivní svoboda hraje důležitou roli při boji s diskriminací a garantuje rovná práva. S tímto je spojeno také přehodnocení vnímání postavení státu. V tomto pojetí stát chrání jedince před sociálními zly a může tak jeho oblast volnosti rozšiřovat. Moderní liberálové požadují stát, který nabízí mnoho možností pro rozvoj jedince a jehož úkolem je zajištění širšího spektra sociálních a ekonomických povinností. S pozitivní svobodou je spojena intervencionistická hospodářská politika (Heywood, 2008).

2.3 Pojetí svobody dle J. S. Milla

John Stuart Mill (1806 – 1873) byl britský filozof, ekonom a politik. Již v osmi letech studoval historii a latinu, později politickou ekonomii a utilitářskou filosofii. Byl zakladatelem časopisu London Review, třicetpět let pracoval pro Východoindickou společnost, v letech 1865 – 1868 působil jako poslanec za Westminster. J. S. Mill je považován za posledního velkého představitele klasické politické ekonomie. Jeho dílo zásadně ovlivnilo vývoj liberalismu. Svým působením vytyčil hranici mezi klasickým a moderním pojetím tohoto směru. Jeho myšlenky směřují jak k 19. století, tak k 20. století. Byl velkým zastáncem svobody, soukromého

vlastnictví a individuality. Na druhou stranu je celé jeho dílo protkáno snahou o dosažení sociální spravedlnosti. Ve své práci navazoval na Smithe, Malthuse a Ricarda. Oproti svým předchůdcům však dokázal lidem politickou ekonomii vysvětlit mnohem jednodušeji a srozumitelněji. Jeho dílo *Zásady politické ekonomie* (1848) se stalo na několik desetiletí nejpoužívanější učebnicí ekonomie v Anglii. Snažil se propojit ekonomické učení svých předchůdců s aktuálními problémy své doby. Mezi jeho nejvýznamnější díla patří *O svobodě* (1859), *Úvahy o vládě ústavní* (1861) a *Utilitarismus* (1863) (Heywood, 2008; Holman, 2005).

Pro Milla jsou nejvyšší hodnoty rozličnost, individualismus, spravedlnost, tolerance a především je to svoboda jednotlivce. Prosazuje racionalitu, empirickou metodiku, demokracii a rovnost. Váží si vzdělání a zákonodárství. Obhazuje co největší rozmanitost lidských povah a chování. Oproti tomu napadá náboženství, dogmata a nedokazatelné pravdy, je proti hierarchické společnosti, předsudkům, despocii a bídě. Staví se proti standardizaci a společnosti, která vědomě zužuje a podhodnocuje lidské cíle a většinu lidí mění na „stádo ovcí“. Odsuzuje tzv. „kolektivní průměrnost“, která omezuje individuální nadání a originalitu. Po člověku vyžaduje rozličnost, spontánnost, mnohostrannost, smělost a experimentování (Berlin, 1998).

J. S. Mill sjednocuje dva odlišné názory. Na jedné straně obhazuje negativní pojetí svobody, tedy svobodu od donucování a státního ovlivňování. Tvrdí, že pokud jedince nenecháme žít tak, jak si sám přeje, pak se společnost nemůže dále rozvíjet. Vyžaduje prostředí, kde neexistují omezení namířená proti jedinci, jež by ovlivňovala jeho přání a rozhodnutí. Zasahování do života druhých považuje za špatné, jelikož donucování ohrožuje lidské touhy. Uvědomuje si však, že určité přinucení je nutné kvůli dodržení spravedlnosti a minima svobody pro všechny, neboť absolutní individuální svoboda se může proměnit na právo jiné lidi využívat a zotročit. Staví se proti omezením, která zabraňují, aby jedinec poškozoval ať už fyzicky či morálně sám sebe. Jednotlivce totiž považuje za svrchovaného pána nad svým tělem i sebou samým. Na druhé straně obhazuje svobodu jako sílu pozitivní a konstruktivní. V tomto konceptu svoboda umožňuje lidem seberealizaci, jedinci mohou kontrolovat své vlastní životy a získat autonomii. Druhá představa spočívá v myšlence, že lidé se mají snažit objevit pravdu a rozvíjet originální, nezávislý charakter plný představivosti, což lze provést pouze za svobodných podmínek. Mill dále věří, že schopnost volby (dobrého i zlého) odlišuje člověka od zvířat, nikoli rozum a schopnost vyrábět a vynalézat nástroje a objevovat nové postupy. Prosazuje svobodu shromažďování a projevu. Každý jedinec má právo na tyto svobody a to i v případě, že jsou

jejich názory nesprávné. Lidé nejsou neomylní a postupem času se může ukázat, že jejich názory byly nakonec přece jen pravdivé. J. S. Mill byl empirista, věřil, že nová pozorování mohou změnit předchozí názory a domněnky. Dle Berlina (1998, s. 291) Mill: „*hájí svobodu na základě toho, že bez ní nelze odhalit pravdu, protože nemůžeme v myšlení nebo „v životě“ vykonávat ony experimenty, které nám jako jediné mohou odhalit nové, dosud netušené způsoby maximalizace potěšení a minimalizace bolesti, což je vposledku jediný zdroj hodnot.*“ Stojí si tedy za plnou svobodou mínění a argumentace, neboť pouze svobodná diskuze může ukázat pravdu a udržovat bystrou mysl. Míru svobody tak považuje za relativní, závislou na pravdě, kterou každý vnímá jinak (Berlin, 1998; Heywood, 2008; Mill, Himmelfarb, 1985).

Mill se také zabývá otázkou vhodné formy vlády, ve které by požadovaná svoboda mohla existovat a dále se rozvíjet. Demokracii nevnímá jako jediné spravedlivé uspořádání státu. Domnívá se, že demokracie může jedince připravit o mnoho svobod, kterých by mohl v jiné formě společnosti využívat, a že také liberálně zaměřený despotický panovník může svému lidu přinést velkou míru osobní svobody. U této problematiky je nutné zaměřit se na to, jak moc vláda zasahuje do života obyčejných lidí. Mill se zabývá otázkou, zda centralizace úřední moci, dohled a kontrola nad všemi a také vzájemná závislost mezi lidmi nepovede k jednotvárnosti a vytvoření z individuálních a originálních jedinců „stádo krotkých zvířat“, jež povede vláda. Demokracii jako formu vlády na jednu stranu obhajuje, na druhé straně ji však nedůvěřuje (Berlin, 1998; Mill, Himmelfarb, 1985).

2.4 Pojetí svobody dle F. A. Hayeka

Friedrich August von Hayek (1899 – 1992) byl významný ekonom, politolog a sociolog. Byl předním reprezentantem rakouské školy a neoliberalismu. Dnes se řadí mezi nejvýznamnější liberální myslitele 20. století. V roce 1974 obdržel Nobelovu cenu za ekonomii za přínos v teorii měnové politiky a hospodářského cyklu. V osmnácti letech, po studiu na gymnáziu, narukoval Hayek do armády. Po skončení války zahájil studium na univerzitě ve Vídni, kde se věnoval právu, politologii a také filosofii. V roce 1927 společně s dalším významným liberálem Ludwigem von Misesem založil Rakouský institut pro výzkum hospodářství. V roce 1929 dostal pozvání na London School of Economics, kde působil dalších dvacet let. Dále pak přednášel na univerzitě v Chicagu, Freiburgu a v Salzburku. Hayek byl zastáncem klasického liberalismu. Pevně věřil ve svobodu, individualismus a právo na soukromé vlastnictví. Zásadně obhajoval

tržní hospodářství a prosazoval společnost založenou na fungujícím tržním řádu. Hayek je především známý jako neúprosný kritik totalitarismu. Odmítal zásahy státu a především centrální plánování, které utiskuje individuální svobodu. Byl také velkým odpůrcem myšlení J. M. Keynesa. Mezi jeho hlavní díla patří např. *Cesta do otroctví* (1944), *Kontrarevoluce vědy* (1952), *Ústava svobody* (1960) a *Právo, zákonnost a svoboda* (1979) (Holman, 2006).

Hayek (2011, s. 80) vnímá individuální svobodu jako stav „*ve kterém všichni směji využívat svých znalostí pro své účely a jsou omezeni pouze všeobecně platnými pravidly správného chování...*“ Svoboda je stav, kdy každý může využívat své znalosti a dovednosti pro dosažení svých vlastních zájmů. Ve svobodné společnosti má každý možnost žít podle svých vlastních představ a přání. Dle Hayeka je třeba zajistit systém, který lidem poskytne ty nejlepší podmínky pro dosahování jejich potřeb a cílů. Jak dále uvádí (2011, s. 80): „... *takový systém bude pravděpodobně dosažen a udržován jedině tak, bude-li každá autorita, včetně většiny lidu, ve výkonu donucování moci omezena obecnými principy, k jejichž dodržování se komunita sama zavázala.*“ Hayek odmítá omezování svobody z toho důvodu, že nejsou známy důsledky takového zásahu. Nikdo si nemůže být nikdy jist, co takovým omezením svobody může být ztraceno. Podle Hayeka člověk nebyl vždy svobodný. Svoboda se v civilizaci postupně vyvinula jako výsledek její disciplíny. A aby mohla být zachována, musí být společností vnímána jako nejvyšší princip, který má být dodržován (Hayek, 2011).

Hayek obhájí volný trh, jelikož ten s sebou přináší konkurenci. Jako výhody existence konkurence uvádí (2011, s. 444): „*Konkurence, když se jí nebrání, směřuje k přivození stavu věcí, v němž se bude za prvé vyrábět všechno, co někdo ví, jak vyrábět, a co můžeme se ziskem prodávat za cenu, při níž tomu budou kupující dávat přednost před disponibilními alternativami; za druhé všechno, co se vyrábí, vyrábějí osoby, které to mohou vyrábět alespoň tak levně jako kdokoli jiný, kdo to ve skutečnosti nevyrábí; a za třetí, že se bude prodávat za ceny nižší nebo alespoň tak nízké jako ty, za něž by to mohl prodávat kdokoli, kdo to ve skutečnosti neprodává.*“ Pro udržení svobodné společnosti je velice důležité, aby lidé mohli volně nakupovat a prodávat jakékoliv zboží a to za jakoukoliv cenu. A aby měli možnost cokoli volně vyrábět, prodávat a kupovat. Hayek dále považuje za důležité, aby každý měl přístup k jakémukoli vzdělání a zaměstnání. Obhájí svobodnou volbu a vůli. Dle něj hospodářská soutěž umožňuje nejefektivnější způsob řízení úsilí jednotlivců. Tvrdí, že (2008, s. 48): „*jde o jedinou metodu, která umožňuje, aby se naše aktivity vzájemně přizpůsobovaly, aniž do nich shora zasahuje*

násilná či svévolná moc.“ Byl proti regulacím cen a množství. Aby konkurence fungovala správně, je zapotřebí vytvoření vhodného právního rámce, ale také patřičné uspořádání nástrojů jako jsou např. peníze, trhy a informační kanály. V tomto místě je zapotřebí zásahu státu, neboť soukromý sektor toto zajistit nemůže. (Hayek, 2008).

2.5 Pojetí svobody dle M. Friedmana

Milton Friedman (1912 – 2006) byl americký ekonom, zakladatel a čelný reprezentant monetarismu. Dnes se řadí mezi nejvýznamnější světové ekonomy a je považován za největšího liberálního myslitele 20. století. V roce 1976 získal Nobelovu cenu za ekonomii a to za výsledky v oblasti spotřební analýzy, historie a teorie peněz a za předvedení složitosti stabilizační politiky. Studoval pojistnou matematiku a ekonomii. Pracoval pro Výbor pro národní zdroje, v letech 1941 – 1943 působil na americkém ministerstvu financí. Poté byl zaměstnancem Columbijské univerzity, kde sloužil jako matematický statistik. Následně působil na Chicagské univerzitě, kde se také stal řádným profesorem. Milton Friedman byl jedním z hlavních představitelů neoliberalismu. Jeho myšlenky vycházely z tradičního pojetí klasické ekonomie, byl zastáncem doktríny laissez-faire a čerpal především z Adama Smithe. Jeho hlavním cílem bylo ukázat lidem výhody hospodářského liberalismu. Obhajoval ekonomickou svobodu jednotlivců, volný trh a liberalismus, který podle něj přispívá k rozvoji celé kapitalistické společnosti. Byl velkým odpůrcem Keynesovy ekonomické teorie a státního plánování. Byl také velkým kritikem vysokých rozpočtových výdajů, stavěl se proti sociálnímu státu a většině sociálních programů. Odsuzoval politiku Mezinárodního měnového fondu, který považoval za zdroj morálního hazardu na globálních finančních trzích. Zaměřoval se na teorii peněz a monetární politiku, později se zabýval také lidským kapitálem. Svou analýzu spotřební funkce, v jejíž souvislosti definoval také hypotézu permanentního důchodu, považuje za největší přínos společnosti. Mezi jeho nejznámější díla patří *Kapitalismus a svoboda* (1962), *Svoboda volby* (kterou sepsal společně se svou manželkou Rose Friedmanovou a vydal v roce 1980) a *Metodologie pozitivní ekonomie* (Holman, 2005).

Milton Friedman je přesvědčeným zastáncem svobody jednotlivce. Dle Sojky (1996, s. 32): „*Svoboda jednotlivce se pro Milтона Friedmana stala základem metodologického přístupu k ekonomickým, politickým i ostatním společenským jevům. Na jejích základech důsledně vybudoval své teoretické koncepce, svůj vztah k trhu a státu i doporučení pro hospodářskou*

politiku.“ Individuální svoboda je konečným cílem společenského uspořádání. Nezbytným předpokladem samotné existence individuální a také politické svobody je dle Friedmana svobodný trh. Předpokladem volného trhu je pak soukromé vlastnictví. Soukromé vlastnictví považuje za právo „vlastníka“ disponovat „svým“ majetkem (služba, práce, příjem) a směřovat tento majetek s kýmkoli jiným na základě vzájemně dohodnutých a přijatelných podmínek. Státní vlastnictví a centrálně řízené hospodářství zcela omezují toto právo. Člověk je ekonomicky svobodný, pokud může svobodně ovládat své vlastnictví a svou vlastní pracovní sílu. Svobodné hospodářství dává lidem to, po čem opravdu touží a nikoliv to, o čem si nějaké zvláštní seskupení myslí, že by měli dostat. Friedman považuje konkurenční kapitalismus (uspořádání hospodářské činnosti prostřednictvím fungování soukromých podniků na volném trhu) za nejlepší zdroj vedoucí k zajištění osobní svobody a ekonomického i celkového společenského blahobytu (Friedman, 1992).

Ve svém díle *Kapitalismus a svoboda* Friedman mimo jiné popisuje vztah mezi ekonomickou a politickou svobodou. Podle něj jsou ekonomie a politika úzce propojené. Těsný vztah mezi nimi je komplikovaný a určitě jej nelze považovat za jednostranný. Ekonomická svoboda je předpokladem svobody politické (nepřímý význam) a zároveň je také nedílnou součástí celkové svobody (přímý význam). Jak uvádí (1994, s. 20): *„Ekonomické uspořádání hraje při podpoře svobodné společnosti dvojí úlohu: na jedné straně tvoří sama svoboda ekonomického uspořádání součást široce chápané svobody, takže ekonomická svoboda je cíl sám o sobě; na straně druhé ekonomická svoboda je nepostradatelným prostředkem k dosažení svobody politické.“* Ekonomická svoboda je nutnou podmínkou politické svobody, neboť od sebe odděluje ekonomickou a politickou moc. Friedman (1994, s. 21) tvrdí, že: *„Ekonomické uspořádání považované za prostředek dosažení cíle politické svobody je důležité kvůli vlivu, který má na koncentraci či rozptýlení moci. Ten druh ekonomického uspořádání, jež poskytuje ekonomickou svobodu přímo – totiž konkurenční kapitalismus, podporuje rovněž svobodu politickou, neboť odděluje ekonomickou moc od moci politické, a tímto způsobem umožňuje, aby jedna vyvažovala druhou.“* Podle něj lze tato tvrzení doložit již samotným náhledem do minulosti, kdy s rozvojem svobodného trhu začala růst také politická svoboda. Neexistovala žádná společnost, ve které by došlo k rozmachu politické svobody, aniž by zde nefungoval svobodný trh nebo alespoň jeho obdoba. Historický vývoj však také dokazuje, že ekonomická svoboda není dostačující podmínkou politické svobody. Existovaly také společnosti (např.

fašistická Itálie nebo Španělsko, carské Rusko), ve kterých byla hospodářská organizace založena na soukromém podnikání a volném trhu, nicméně politické uspořádání svobodné nebylo (Friedman, 1994; Sojka, 1996).

Podle Friedmana je základním problémem uspořádání společnosti otázka, jak zkoordinovat hospodářskou aktivitu velkého počtu lidí a to navíc takovým způsobem, aby dostupné zdroje byly efektivně využity. Základem je mimo jiné rozsáhlá dělba práce a specializace. Friedman rozlišuje 2 typy organizace společnosti: příkazová a tržní. Příkazová forma zahrnuje užití centrálních nařízení a donucení. Je typická pro totalitní státy. Tržní koordinace je postavena na dobrovolné spolupráci jednotlivců. Vychází z myšlenky, že ekonomická transakce je výhodná pro obě strany pokud je dobrovolná a obě strany jsou informovány. Každá transakce je dobrovolná, jestliže se jednotlivci mohou svobodně rozhodnout, zda do směny vstoupí či nikoli, bez jakýchkoliv donucení. „*Pokud se podaří zachovat skutečnou svobodu směny, hlavním rysem tržní organizace hospodářské činnosti je to, že zabraňuje jedné osobě zasahovat do většiny aktivit jiné osoby. Spotřebitel je chráněn před donucením ze strany prodávajícího, neboť existují ostatní prodáváci, se kterými může jednat. Prodávající je chráněn před donucením ze strany spotřebitele, neboť existují jiní spotřebitelé, kterým může prodat. Zaměstnanec je chráněn před donucením ze strany zaměstnavatele, neboť existují ostatní zaměstnavatelé, u kterých může pracovat, atd. A trh vše zajišťuje neosobně a bez centralizovaného úřadu.*“ Friedman (1994, s. 25). V tomto místě však sehrává důležitou roli vláda, která má za úkol zachovat zákon a pořádek; zabránit jednotlivci, aby donucoval jiné členy společnosti a držet dohled nad plněním dobrovolně uzavřených smluv. Stát má vytvořit pravidla a nástroje, jejichž prostřednictvím bude tyto předpisy vynucovat. Důležitým úkolem státu je definování vlastnických práv a poskytnutí peněžního rámce. Vláda se má také postarat o problémy s monopoly, které jedincům nenabízejí jakékoliv alternativy ke směně a tím omezují jejich skutečnou svobodu. Dalším vážným problémem, kterým by se měla vláda zabývat, jsou dle Friedmana tzv. „efekty sousedství“, tedy dopady transakcí na třetí strany, které nemohou být odškodněny nebo nemohou být donuceny odškodnění zaplatit (externality). Friedman (1994, s. 42) vyžaduje takovou vládu, která: „*zachovává zákon a pořádek, vymezuje vlastnická práva; slouží jako prostředek, s jehož pomocí můžeme vlastnická práva a ostatní pravidla ekonomické hry modifikovat; rozsuzuje spory ohledně interpretace ekonomických pravidel; vynucuje plnění smluv; podporuje konkurenci; poskytuje měnový rámec; angažuje se v činnostech, aby čelila*

technickým monopolům a překonávala efekty sousedství, všeobecně považované za dostatečně důležité, aby vládní intervenci ospravedlnily; která podporuje soukromou charitu a soukromou rodinu při ochraně nezodpovědných, ať už jde o blázny nebo děti...“ Svobodný trh zmenšuje prostor problémů, které musí být řešeny prostřednictvím státu, nicméně úplně neodstraňuje potřebu vlády. Její rozsah však výrazně minimalizuje. Velkou výhodou volného trhu je to, že umožňuje různorodost a tím poskytuje ekonomickou svobodu. Člověk je politicky svobodný, pokud není svými bližními k ničemu donucován. „Moc donucení představuje pro svobodu největší hrozbu, ať už se nachází v rukou monarchy, diktátora, oligarchie či momentální většiny. Zachování svobody vyžaduje, aby takováto koncentrace moci byla odstraněna v nejvyšší možné míře a aby byla rozptýlena a rozdělena jakákoliv moc, která nemůže být eliminována – vyžaduje tedy systém kontroly a protiváhy. Odstraněním organizace hospodářské činnosti z působnosti politické autority trh tento zdroj donucovací moci eliminuje. Umožňuje, aby ekonomická síla představovala kontrolu politické moci spíše než její posílení.“ Friedman (1994, s. 26). Oddělení ekonomické moci od politické tak může působit jako její protiváha a dozor. Ekonomická svoboda tak zmenšuje prostor, ve kterém je realizována politická moc (Friedman, 1994; Sojka, 1996).

2.6 Definování ekonomické svobody

Lidé jsou ekonomicky svobodní, jestliže mají možnost získat majetek bez použití síly, podvodu či krádeže a tento majetek pak mohou dále svobodně užívat, směnit či darovat. Přitom však musí být chráněni před vpádem a nátlakem ostatních. Ekonomická svoboda znamená možnost samostatně se rozhodnout jak vyrábět, prodávat a užívat své vlastní zdroje. Zároveň však musí být také respektováno právo druhých na ekonomickou svobodu. Jedinec by měl mít zajištěna majetková práva a měl by mít možnost svobodně se zapojovat do ekonomických vztahů uvnitř i vně státu. V souvislosti s ekonomickou svobodou bývají posuzovány zásahy státu do jednání a rozhodování člověka. Vláda by neměla zasahovat do soukromých ekonomických vztahů a měla by zajistit ochranu před vyvlastněním majetku. Často je ekonomická svoboda spojována s pojmy jako volný trh, soukromý majetek, svobodné podnikání či individuální volba. Obecně je ekonomická svoboda vnímána pozitivně. Je považována za základ zvyšování životní úrovně. Dle řady studií zvyšování úrovně ekonomické svobody vede také k celkovému hospodářskému růstu. Ekonomická svoboda se měří prostřednictvím indexů

ekonomické svobody. Tyto indexy poskytují souhrnné vyhodnocení kvality institucí a zásahů vlády do ekonomiky.

3 MĚŘENÍ EKONOMICKÉ SVOBODY

Úroveň ekonomické svobody je součástí mnoha ukazatelů a výpočtů. Pro účely této práce byly vybrány tři hlavní způsoby měření ekonomické svobody. V současné době se komplexním výpočtem úrovně ekonomické svobody zabývají tyto nezávislé organizace – Fraser Institute, Freedom House a Heritage Foundation. Každá tato společnost má vytvořený svůj vlastní výpočet úrovně ekonomické svobody. Jednotlivé indexy mají jinou strukturu, liší se od sebe nejen metodologií, ale také geografickým záběrem. Jejich výsledky tak tedy nejsou shodné. Indexy se skládají ze širokého spektra dílčích ukazatelů. Dané hodnoty jsou získávány jak ze statistických zdrojů, tak také prostřednictvím různých šetření názoru respondentů. Výsledky těchto organizací jsou přístupné v delších časových řadách. Indexy ekonomické svobody přináší ucelené informace o celkovém ekonomickém a institucionálním prostředí v jednotlivých zemích.

3.1 Fraser Institute

Fraser Institute je nezávislá výzkumná a vzdělávací organizace sídlící v Kanadě. Působí již od roku 1974. Zaměřuje se především na výzkum působení veřejné politiky na společnost. Zkoumá vliv zásahů státu na trhy a rozhodování jedince. Jejím cílem je přispět ke zlepšení kvality života lidí a vytvoření takové politiky, která povede k prosperitě a bohatství celé společnosti. Její heslo zní: „*A free and prosperous world through choice, markets and responsibility.*“ (volný překlad: svobodný a prosperující svět prostřednictvím volby, trhů a odpovědnosti). Fraser Institute je nezisková organizace. Veškeré její aktivity jsou financovány prostřednictvím charitativních a sponzorských darů, grantů, z prodeje vstupenek na různé akce, z prodeje publikací apod. (Fraser Institute, 2014).

Prostřednictvím indexu ekonomické svobody je měřena úroveň, do jaké míry vládní politiky a instituce zasahují do ekonomiky. Základy ekonomické svobody dle Fraser Institute jsou: individuální volba, dobrovolná směna, svoboda soutěže a ochrana soukromého vlastnictví. Společnost je ekonomicky svobodná, pokud její občané mají možnost osobní volby a dle svého vlastního rozhodnutí se mohou zapojit do dobrovolných transakcí, pokud přitom však nebudou poškozovat jinou osobu či majetek ostatních. Jedinci mají právo na svůj vlastní čas a dle svého vědomí naložit se svými zdroji a schopnostmi. Nemají však právo na nucení druhých dělat, co sami nechtějí či zabavovat jim jejich majetek. V ekonomicky svobodné zemi není přípustné

použití násilí, krádeže, podvodu či jiného fyzického napadení. Funkce státu by měla být omezená. Vláda by měla především ochraňovat vlastnická práva, zajišťovat veřejné statky (jako např. národní obranu) a vymáhání smluv a měla by vytvořit podmínky, které povedou ke stabilnímu měnovému prostředí. Dále by měla udržovat nízké daně, a neměla by vytvářet překážky pro domácí i zahraniční obchod (Haan, Sturm, 1999).

3.1.1 Sestavení indexu ekonomické svobody dle Fraser Institute

Při konstrukci indexu ekonomické svobody organizace Fraser Institute dodržují jeho tvůrci tři důležité metodologické zásady. Za prvé, jsou preferovány objektivní složky hodnocení před těmi, které zahrnují průzkumy mínění nebo hodnotové soudy. Za druhé, data potřebná k výpočtu indexu jsou získávána z vnějších zdrojů jako je např. Mezinárodní měnový fond nebo Světová banka. Údaje získané přímo uvnitř dané země se užívají jen výjimečně a to v takových případech, kdy potřebné hodnoty nejsou k dispozici právě od mezinárodních zdrojů. Posledním principem, který je dodržován při sestavě indexu, je transparentnost celého procesu. Ve svých publikacích poskytuje organizace ucelené informace o datových zdrojích a o použité metodologii při zpracování těchto dat. Pro sestavení indexu je využito čtyřiceti dvou různých proměnných, které jsou rozděleny do pěti hlavních oblastí:

1. velikost vlády;
2. právní systém a vlastnická práva;
3. „zdravé“ peníze;
4. svoboda mezinárodního obchodu a
5. regulace.

Každý ukazatel je hodnocen od 0 do 10 (0 = minimální hodnota, 10 = maximální hodnota a nejvyšší možná úroveň ekonomické svobody). Podle jejich neváženého průměru je pak stanoveno celkové hodnocení ekonomické svobody v dané zemi (CES VŠEM, 2013).

3.1.1.1 Velikost vlády

Tato oblast je složena z následujících proměnných:

- spotřeba vlády – výdaje na spotřebu vlády jako podíl na celkové spotřebě (v %);
- transfery a dotace – jako podíl na celkovém HDP (v %);

- státní podniky a investice;
- nejvyšší mezní daňová sazba – nejvyšší mezní sazba daně z příjmů, nejvyšší příjmová a mzdová daňová sazba.

Tyto komponenty uvádí, v jaké míře země spoléhají na politický proces při rozhodování o alokaci zdrojů, zboží a služeb. Ukazují, jak velký důraz je v zemi dáván na osobní volbu a svobodné trhy oproti vládním rozhodnutím a státnímu rozpočtu. První dvě proměnné znázorňují velikost vlády. Pokud má vláda vyšší výdaje vzhledem k výdajům jednotlivců, domácností a podniků, dochází ke snížení ekonomické svobody, neboť vládní rozhodnutí nahrazuje osobní volbu. To samé nastává také v případě, když vláda rozhodne o zvýšení daní. Jedincům se tak snižuje možnost volby, jak naložit se svými příjmy, protože tyto příjmy jsou jim sníženy. Třetí proměnná měří, do jaké míry země při alokaci zdrojů využívá soukromé podniky a investice před státními. Pro státní podniky platí jiné podmínky, než pro soukromé. Většinou jsou jejich příjmy nezávislé na spotřebě a nemají konkurenci. Ekonomická svoboda je snižována v té chvíli, kdy státní podniky vyrábějí větší podíl celkové produkce než soukromé firmy. Státy s nízkou úrovní vládních výdajů na celkové spotřebě, nižším počtem státních podniků a nižší mezní daňovou sazbou mají vyšší ekonomickou svobodu a v této oblasti získávají vyšší hodnocení (Fraser Institute, 2013).

3.1.1.2 Právní systém a vlastnická práva

Do této sféry se řadí proměnné, které mají vliv na právní řád a ochranu soukromého vlastnictví:

- nezávislost soudů;
- nestrannost soudů;
- ochrana vlastnických práv;
- vojenské zásahy do právního řádu a politického procesu;
- integrita právního systému;
- právní vymáhání smluv;
- regulace týkající se prodeje nemovitostí;
- spolehlivost policie a
- obchodní náklady trestných činů.

Tento okruh je vůbec nejvýznamnější oblastí ze všech sledovaných. Ochrana osob a jejich majetku tvoří základ ekonomické svobody a efektivního fungování trhů. Zaručení vlastnických práv a zajištění právního řádu jsou nejdůležitější funkcí státu. Jednotlivci a podniky potřebují mít jistotu, že jejich majetek a práva budou zajištěny a chráněny, jinak je jejich motivace k zapojení se do produktivní činnosti velmi malá a narušená. Dodržování všech proměnných vede k efektivní alokaci zdrojů. Země, které v této oblasti získávají nízké hodnocení nemohou dosáhnout dobrého celkového výsledku (Fraser Institute, 2013).

3.1.1.3 Zdravé peníze

Tato oblast sleduje přístup k tzv. „zdravým“ penězům. Pro rozhodování jedinců a podniků je důležité, aby inflace i peněžní zásoba byly stabilní a aby mohli svobodně používat jak domácí tak také cizí měny. Do tohoto okruhu se řadí:

- růst peněžní zásoby;
- variabilita inflace;
- současná míra inflace a
- možnost vlastnit devizové účty v domácích i zahraničních bankách.

Aby země dosahovaly vysokého hodnocení v této sféře, musí dodržovat takové zásady, které povedou k udržení nízké a stabilní inflace a musí svým občanům umožnit užívání různých měn (Fraser Institute, 2013).

3.1.1.4 Svoboda mezinárodního obchodu

Svoboda mezinárodního obchodu je také velmi důležitou složkou ekonomické svobody. V současné době je velké množství výrobků (či jejich součástí) a služeb poskytováno ze zahraničí. Tato sféra měří širokou škálu omezení, která ovlivňují mezinárodní směnu. Patří zde:

- daně z mezinárodního obchodu – výnosy z obchodních daní, průměrná celní sazba, směrodatná odchylka celních sazeb;
- regulační překážky obchodu – necelní překážky obchodu, náklady na dodržování předpisů vztahujících se k dovozu a vývozu;
- směnné kurzy na černém trhu;

- kontroly pohybu kapitálu a osob – zahraniční vlastnictví a investiční omezení, kapitálové kontroly, svoboda cizinců při navštívení daného území.

Země, která chce získat dobré hodnocení v tomto okruhu, by měla mít nízká cla, neměla by vytvářet žádné nadbytečné překážky mezinárodního obchodu, měla by disponovat efektivní celní správou, volně směnitelnou měnou a malou kontrolou při pohybu kapitálu a osob (Fraser Institute, 2013).

3.1.1.5 Regulace

Tato sféra sleduje regulace a nařízení na dílčích trzích. Jedná se o omezení na úvěrovém trhu, trhu práce a v oblasti podnikání. Jsou zde zahrnuty tyto proměnné:

- regulace na domácím úvěrovém trhu – vlastnictví bank, soukromý sektor, kontrola úrokové sazby/záporné reálné úrokové sazby;
- regulace na trhu práce – najímací předpisy a minimální mzda, najímací a propouštěcí předpisy, centralizovaná kolektivní vyjednávání, hodinové předpisy, povinné náklady při propuštění pracovníka, odvody;
- regulace podnikatelské činnosti – administrativní (správní) požadavky, náklady byrokracie, zahájení podnikání, příplatky/úspory/zvýhodňování, omezení licencí, náklady na dodržování daňových předpisů.

Veškeré tyto regulace omezují ekonomickou svobodu. Stát by se měl držet zpět a nezasahovat do dění na jednotlivých trzích (Fraser Institute, 2013).

3.1.2 Výsledky

Svůj výzkum ohledně míry ekonomické svobody publikuje Fraser Institut v každoroční zprávě. V poslední vydané publikaci s názvem *Economic Freedom of the World: 2013 Annual Report* jsou zveřejněny výsledky z roku 2011. Bylo zde hodnoceno 152 zemí a teritorií. Desítku nejlepších a nejhorších výsledků ukazuje tabulka č. 3.1.

Tabulka 3.1: Index ekonomické svobody Fraser Institute v roce 2011 (v bodech)

Pořadí	Země	Rating	Pořadí	Země	Rating
1.	Hong Kong	8,97	143.	Algérie	5,32
2.	Singapur	8,73	144.	Demokratická republika Kongo	5,28
3.	Nový Zéland	8,49	145.	Burundi	5,26
4.	Švýcarsko	8,30	145.	Centrál African Rep.	5,26
5.	Spojené Arabské Emiráty	8,07	147.	Angola	5,17
6.	Mauricius	8,01	148.	Chad	4,98
7.	Finsko	7,98	149.	Zimbabwe	4,59
8.	Bahrajn	7,93	150.	Republika Kongo	4,57
8.	Kanada	7,93	151.	Myanmar	4,08
10.	Australie	7,88	152.	Venezuela	3,93

Zdroj: Fraser Institute (2013); vlastní úprava

Ze studie publikované Fraser Institue vyplývají tyto další závěry: Velká Británie (12. místo), Spojené státy (17.), Německo (19.), Japonsko (30.), Francie (40.), Itálie (83.), Mexiko (94.), Rusko (101.), Brazílie (102.), Indie (111.) a Čína (123.). Osm z deseti zemí s nejnižším hodnocením se nachází v Africe. Země, které vykazovaly vysokou ekonomickou svobodu, měly v roce 2011 průměrný HDP na jednoho obyvatele (v PPP) ve výši 36 446 USD. Oproti tomu národy s nízkou úrovní ekonomické svobody měly tento ukazatel ve výši pouze 4 382 USD. Průměrný příjem nejchudších obyvatel byl u zemí dosahujících příznivých výsledků ve výši 10 556 USD, kdežto v zemích umístěných na dolních příčkách tabulky to bylo 932 USD. Průměrná délka života obyvatel žijících v ekonomicky svobodných zemích je 79,2 let. V zemích s nízkou ekonomickou svobodou je to 60,2 let. Výsledky ukazují, že politické a občanské svobody jsou v ekonomicky svobodných zemích mnohem vyšší než u nesvobodných. Vyspělé státy vykazují obecně vysoké hodnocení v oblastech právního systému a ochrany vlastnických práv, přístupu ke zdravým penězům a svobody mezinárodního obchodu. Nižší skóre pak dostávají za sféru velikost vlády a nařízení. Řada rozvojových zemí má velice dobré výsledky v oblasti velikosti vlády, ale oproti tomu dosahuje velice nízkého hodnocení v dalších oblastech.

Celkové skóre je tak nízké. Z toho plyne, že malá působnost vlády ještě nevede k ekonomické svobodě. Další sféry jsou také velmi důležité. Se zajištěním oblasti právního řádu a ochrany duševního vlastnictví mají problémy především země Subsaharské Afriky, Islamské národy, také mnoho zemí v Latinské Americe a Jihovýchodní Asii a některé země, které dříve byly součástí Sovětského svazu. Většinou pak tyto státy nedosahují dobrých výsledků ani v oblasti mezinárodního obchodu a nařízení. Výsledky pro členské státy Evropské unie naměřené organizací Fraser Institute ukazuje tabulka č. 3.2. Všechny členské státy vykazují relativně vysokou míru ekonomické svobody. V roce 2011 se nejlépe umístilo Finsko (7. ze 152 posuzovaných území s hodnotou 7,98 b.). Krásného výsledku dosáhla také Velká Británie (12.) následovaná Dánskem (14.). Naopak nejhorší hodnocení získali Slovinci (97.), Řekové (85.) a Italové (83.). U většiny zemí lze pozorovat propad v roce 2009 oproti roku 2007. Snížení ekonomické svobody je přisuzováno vlivem celosvětové hospodářské krize a opatřením, která musela být v souvislosti s recesí nastavena.

Tabulka 3.2: Index ekonomické svobody Fraser Institute v zemích EU v roce 2011 (v bodech)

Země	2005	2007	2009	2011	Pořadí 2011	Země	2005	2007	2009	2011	Pořadí 2011
Belgie	7,30	7,40	7,20	7,36	42.	Maďarsko	7,40	7,40	7,50	7,59	27.
Bulharsko	7,00	7,30	7,30	7,26	49.	Malta	7,40	7,50	7,30	7,65	21.
Česká republika	7,00	7,20	7,10	7,25	52.	Německo	7,60	7,50	7,50	7,68	19.
Dánsko	7,70	7,70	7,50	7,78	14.	Nizozemí	7,70	7,60	7,30	7,57	30.
Estonsko	7,90	7,80	7,50	7,76	16.	Polsko	6,80	6,90	7,00	7,20	59.
Francie	7,10	7,30	7,20	7,38	40.	Portugalsko	7,10	7,20	6,90	7,34	44.
Finsko	7,80	7,70	7,60	7,98	7.	Rakousko	7,70	7,70	7,50	7,59	27.
Chorvatsko	6,30	6,50	6,50	7,01	75.	Rumunsko	6,90	7,10	7,10	7,32	45.
Itálie	7,20	7,00	6,80	6,85	83.	Řecko	7,00	7,00	6,60	6,83	85.
Irsko	8,10	7,90	7,40	7,66	20.	Slovensko	7,60	7,60	7,60	7,46	36.
Kypr	7,30	7,50	7,50	7,72	18.	Slovinsko	6,70	6,80	6,80	6,59	97.
Litva	7,40	7,50	7,40	7,61	25.	Španělsko	7,40	7,30	7,00	7,53	32.
Lotyšsko	7,30	7,20	6,90	7,31	46.	Švédsko	7,40	7,30	7,20	7,58	29.
Lucembursko	7,50	7,60	7,50	7,49	35.	Velká Británie	8,10	7,90	7,70	7,85	12.

Zdroj: Fraser Institute (2013); vlastní úprava

Fraser Institute při výpočtu ekonomické svobody využívá čtyřiceti dvou různých proměnných, které rozděluje do pěti základních oblastí: velikost vlády, právní systém a vlastnická práva, „zdravé“ peníze, svoboda mezinárodního obchodu a regulace. Každá tato oblast je pak ohodnocena na stupnici od 0 (nejnižší možná míra ekonomické svobody) do 10 (nejvyšší možná míra ekonomické svobody). Výsledky naměřené v České republice jsou uvedeny v tabulce č. 3.3. V roce 2011 dosáhla Česká republika velice nízkého hodnocení ve sféře působnosti vlády na společnost. Od roku 1995 do roku 2011 je možné pozorovat nárůst svobody v této sféře, nicméně hodnota naměřená v roce 2011 (3,91 b.) je stále velice nízká a Česká republika v této oblasti obsadila pouhou 117. příčku z celkových 152 hodnocených zemí. Naopak velice příznivých výsledků dosahuje Česká republika v oblasti regulace na dílčích trzích, kde v roce 2011 získala 12. místo s hodnotou 7,87 b. Největší svobodu vykazuje však v okruhu „zdravých“ peněz, kdy od roku 1995 tento výsledek narostl z 5,95 b. až na 9,48 b. Od roku 1995 získává Česká republika stále vyšší hodnocení téměř ve všech oblastech, výjimkou je sféra zahraničního obchodu, kde naopak došlo k poklesu z 8,05 b. na 7,70 b. V roce 2011 obsadila tato země 52. příčku s celkovou hodnotou ekonomické svobody ve výši 7,25 b.

Tabulka 3.3: Index ekonomické svobody Fraser Institute v ČR

Oblast	1995	2000	2005	2010	2011	Pořadí 2011
Velikost vlády	2,81	3,13	3,30	3,87	3,91	117.
Právní řád a ochrana soukromého vlastnictví	6,55	6,89	6,61	6,74	6,76	45.
Zdravé peníze	5,95	8,13	9,05	9,45	9,48	24.
Svoboda zahraničního obchodu	8,05	8,28	8,00	7,77	7,70	41.
Regulace na dílčích trzích	5,85	6,22	7,69	7,70	7,87	12.

Zdroj: Fraser Institute (2013); vlastní úprava

Výsledky publikované již od roku 1970 (od té doby je index postupně aktualizován) umožňují jak časové tak geografické srovnání vývoje ekonomické svobody ve světě. Kromě měření celkové ekonomické svobody Fraser Institute sleduje také dopady této proměnné na investice, úroveň příjmů, chudobu a také na celkový hospodářský růst. Mnohými studiemi bylo prokázáno, že země s politikami a institucemi podporujícími ekonomickou svobodu mají vyšší

investiční možnosti, vyšší příjmy a nižší míru chudoby a celkově jejich země vykazuje rychlejší hospodářský růst.

3.2 Heritage Foundation

Na svých oficiálních webových stránkách se Heritage Foundation popisuje jako americká výzkumná a vzdělávací instituce, která byla založena v roce 1973. Tato společnost definuje a prosazuje konzervativní veřejnou politiku, jejíž základy tvoří svobodné podnikání, individuální svoboda a omezená činnost vlády. Jelikož se jedná o americkou organizaci, uplatňuje také zásady tradičních amerických hodnot a silnou národní obranu. Cílem tohoto výzkumného ústavu je vybudovat svobodnou prosperující společnost plnou možností a příležitostí. Jedná se o nevládní a nezávislou organizaci, která je financována dary od široké veřejnosti a to jak od jednotlivců a korporací, tak také od nadací. Heritage Foundation je jednou z největších výzkumných organizací, která se zabývá vlivem veřejné politiky na společnost. Od roku 1995 ve spolupráci s Wall Street Journal každoročně publikuje své výsledky ohledně ekonomické svobody ve studiích s názvem *Index of Economic Freedom*.

Heritage Foundation uznává tři principy, kterými jsou: svobodné postavení jednotlivce, zákaz diskriminace a otevřená hospodářská soutěž. Tato organizace vnímá ekonomicky svobodné uspořádání jako společnost, ve které každý jednotlivec je svým vlastním pánem, který má možnost plnit si své sny a rozhodovat se sám za sebe. Zda uspěje či selže je zcela závislé na jeho činech a schopnostech. Instituce, které působí v ekonomicky svobodné zemi, nediskriminují jedince na základě jejich rasy, původu, pohlaví, třídy či společenských vztahů. Vládní rozhodnutí jsou otevřená a transparentní a podporují konkurenceschopnost. Prostřednictvím indexu ekonomické svobody se organizace snaží posoudit vztah mezi jednotlivcem a státem (Heritage Foundation, 2014).

3.2.1 Měření ekonomické svobody dle Heritage Foundation

Tvůrci indexu ekonomické svobody dle Heritage Foundation posuzují ekonomickou svobodu z deseti různých hledisek, celková ekonomická svoboda je tak rozdělena na deset dílčích svobod. Tyto jednotlivé svobody jsou seskupeny do čtyř širokých kategorií:

- právní stát (vlastnická práva, korupce);

- působení vlády (fiskální svoboda, vládní výdaje);
- účinnost právních předpisů (svoboda podnikání, svoboda na trhu práce, měnová svoboda);
- otevřenost trhů (obchodní svoboda, investiční svoboda a finanční svoboda).

Každá tato svoboda je hodnocena v intervalu od 0 (minimální svoboda) do 100 (maximální svoboda). Celková ekonomická svoboda v zemi je pak dána váženým průměrem jednotlivých výsledků. Dle počtu bodů jsou pak země rozděleny na svobodné (nad 80 bodů), téměř svobodné (70-80 bodů), mírně svobodné (60-70 bodů), nesvobodné (50-60 bodů) a jako poslední utlačované (pod 50 bodů). K sestavení tohoto indexu se využívají data získaná od různých vládních i nevládních mezinárodních organizací jako je např. Světová banka, Světová obchodní organizace nebo Transparency International (CES VŠEM, 2013).

3.2.1.1 Vlastnická práva

Svoboda soukromého vlastnictví je základní hodnotou pro fungující a efektivní tržní hospodářství. Vlastnictví je zde definováno jako schopnost jednotlivců akumulovat soukromý majetek, přičemž je toto vlastnictví dané jasnými zákony, jejichž vymahatelnost zajišťuje stát. Lidé musí mít jistotu, že jejich soukromý majetek, příjmy a úspory jsou chráněny a nemohou být jen tak ukradeny a vyvlastněny. Základní funkcí státu je tak zajištění vlastnických práv a vymahatelnost smluv. K tomu je zapotřebí vytvoření spolehlivého a efektivního soudního systému. Nezávislý soudní systém má být přístupný všem stejně, bez diskriminace. Dle tvůrců indexu ekonomické svobody Heritage Foundation je svobodný, průhledný a účinný soudní systém nezbytnou podmínkou pro dlouhodobý hospodářský růst. V této sféře je hodnocen rozsah zákonů, které jsou zaměřeny na ochranu soukromého vlastnictví a míra, do které vláda tyto zákony prosazuje. Čím vyšší je právní ochrana soukromého majetku v zemi, tím vyššího celkového výsledku země dosáhne. Naopak čím vyšší možnost vyvlastnění majetku, tím nižší celkové skóre může země očekávat. Dále se zde měří možnost vyvlastnění soukromého majetku, nezávislost soudního systému, existence korupce v soudnictví a možnosti jedinců a podniků prosadit smlouvy (Heritage Foundation, 2013).

3.2.1.2 Korupce

Korupce je zde vnímána jako nepoctivost a určitý úpadek. V souvislosti s vládním řízením je definována jako selhání jednoty systému, určité narušení, kterým jednotlivec něco sám pro sebe získá na úkor celkové společnosti. Politická korupce se projevuje v mnoha podobách např. vydírání či zpronevěra, týká se jednání, kterým veřejný činitel neoprávněně získá výtěžek z veřejných prostředků. Korupce velmi významně působí na ekonomickou svobodu. Státy by se měly snažit o její minimalizaci. Pro odstranění korupce je nejdůležitější průhlednost a otevřenost jednotlivých regulačních kroků a procesů. Pro účely indexu jsou použita data organizace Transparency International, která měří korupci prostřednictvím Indexu vnímání korupce CPI (Heritage Foundation, 2013).

3.2.1.3 Fiskální svoboda

V této oblasti je měřena míra daňového zatížení. Jsou zde zahrnuty jak přímé tak také nepřímé daně. Fiskální svoboda se tak skládá ze tří faktorů:

- horní sazba daně z příjmů fyzických osob;
- horní sazba daně z příjmů právnických osob a
- celkové vládní příjmy z daní jako procento HDP.

Opět platí, že čím větší je v zemi daňové zatížení, tím menší je zde ekonomická svoboda. Rozhodnutí vlády nejenže omezuje individuální volbu, jak nakládat se svými příjmy, protože ty jsou vyššími daněmi sníženy, ale navíc je také vyšším zdaněním snižována ochota pracovat a investovat (jedinci mají menší motivaci, neboť jejich zisky jsou sníženy, Heritage Foundation, 2013).

3.2.1.4 Vládní výdaje

V následujícím okruhu se sleduje podíl celkových státních výdajů na HDP (v %). Nadměrné vládní výdaje jsou obrovským břemenem při snaze o dosažení vysoké míry ekonomické svobody. Dle tvůrců indexu ekonomické svobody Heritage Foundation jsou některé vládní výdaje nutné. Jedná se především o zajištění veřejných statků (jako např. infrastruktura, financování výzkumu apod.), které soukromý sektor nemůže zajistit (neboť trhy zde nemohou vytvořit náležitou cenu). Nicméně nadbytečné státní výdaje vedou k vytěsnění soukromé

spotřeby a investic a tím k potlačení individuální volby. Vysoké vládní výdaje omezují ekonomickou svobodu a nemohou tak ani vést k dlouhodobému ekonomickému růstu (Heritage Foundation, 2013).

3.2.1.5 Svoboda podnikání

Tato část je zaměřena především na právo jednotlivce na zahájení, provádění a ukončení podnikání a to bez zásahů státu. Často vlády vytvářejí nadbytečné a zatěžující předpisy (především jsou to ty, které jsou spojeny se zavedením nové podnikatelské činnosti), které svou náročností a časovou zátěží odradí jedince od vytvoření vlastního podniku. Tyto předpisy také často vedou ke zvýšení výrobních nákladů. Pro jedince je důležité, aby pravidla byla minimální a hlavně transparentní a stálá, neboť takto s nimi může počítat do budoucna. Pokud jsou předpisy často měněny, vyvolávají nestabilní a nepředvidatelné podnikatelské prostředí. V této oblasti jsou posuzovány administrativní překážky a finanční nákladnost spojené s podnikáním, konkrétně:

- zahájení podnikatelské činnosti – procedura (počet);
- zahájení podnikatelské činnosti – čas (dny);
- zahájení podnikatelské činnosti – náklady (% z příjmů na obyvatele);
- zahájení podnikatelské činnosti – minimální kapitál (% z příjmů na obyvatele);
- získání licence – procedura (počet);
- získání licence – čas (dny);
- získání licence – náklady (% z příjmů na obyvatele);
- ukončení podnikatelské činnosti – čas (roky);
- ukončení podnikatelské činnosti – náklady (% z majetku);
- ukončení podnikatelské činnosti – obnovení (centy na dollar).

(Heritage Foundation, 2013)

3.2.1.6 Svoboda na trhu práce

Následně jsou posuzovány také vládní zásahy na trhu práce. Jsou zde měřeny následující faktory:

- poměr minimální mzdy k průměrné přidané hodnotě na pracovníka;

- překážky při najímání pracovníků;
- rigidita pracovní doby;
- překážky při propouštění zaměstnanců;
- zákonem stanovená výpovědní lhůta;
- povinné odstupné.

Tvůrci indexu doporučují co nejmenší státní zásahy. Trh práce vnímají jako další ostatní trhy, kdy jejich samotným působením je dosaženo ideálního stavu. Základním principem trhu je svobodná a dobrovolná směna. Tvrdí, že čím vyšší je stupeň svobody na trhu práce, tím nižší je míra nezaměstnanosti (Heritage Foundation, 2013).

3.2.1.7 Měnová svoboda

Monetární svoboda je stanovena následujícími faktory:

- vážená průměrná míra inflace za poslední tři roky a
- cenová regulace (kontrola cen).

Inflace i regulace cen narušují činnost trhu. Pro svobodný trh je ideální cena, která je dána nabídkou a poptávkou a do jejíž tvorby není dále nijak zasahováno. Měnová svoboda je dána stabilní měnou a tržně určenou cenou. Jelikož měna slouží jako prostředek směny, zúčtovací jednotka a uchovatel hodnoty, je zapotřebí, aby byla stálá a spolehlivá. Veškeré investice, spoření a další dlouhodobější rozhodnutí mohou tak být plánovány s větší jistotou. V této sféře je kladen velký důraz na měnovou politiku, která bojuje s inflací, a snaží se o udržení cenové stability a zachování bohatství národa. Také je prosazována nezávislost centrální banky (Heritage Foundation, 2013).

3.2.1.8 Svoboda obchodování

V této sféře je posuzována otevřenost ekonomiky k dovozu a vývozu zboží a služeb z celého světa. Je zde také hodnocena svoboda občanů k zapojení se buďto jako kupující nebo jako prodávající do dění na mezinárodních trzích. Existence obchodních omezení (jako jsou cla, vývozní daně, obchodní kvóty, regulační nařízení nebo přímý zákaz obchodu) svazuje ekonomickou svobodu. Vládní restrikce zahraničního obchodu brání jednotlivcům při dosažení

svých ekonomických cílů a maximalizaci jejich ekonomické činnosti. V této sféře jsou hodnoceny:

- průměrná celní sazba a
- necelní překážky.

(Heritage Foundation, 2013)

3.2.1.9 Investiční svoboda

Pro ekonomicky svobodnou a prosperující zemi je velice důležité svobodné a otevřené investiční prostředí. To poskytuje maximální širokou škálu podnikatelských příležitostí doprovázené rozšířením hospodářské činnosti, zvýšením produktivity a také vytvářením nových pracovních možností. K vytvoření efektivního investičního rámce je nutná podpora hospodářské soutěže, inovací, všech typů firem a také transparentnost. Omezení týkající se toku investičního kapitálu vedou k neefektivní alokaci zdrojů, snížení produktivity, narušují ekonomické rozhodování, omezují příliv i odliv kapitálu, zmenšují trhy a podkopávají tak celkový hospodářský růst. Jedinci by měli mít možnost svobodně se rozhodnout, kam a do kterých specifických činností (a to jak uvnitř státu, tak i za hranicemi) přesunout své zdroje. Je zde hodnocena míra omezení pro příliv zahraničního kapitálu. Významná část je věnována srovnatelnosti podmínek platící pro domácí a zahraniční investory. Sledují se zde restriktce v několika oblastech:

- národní úprava zahraničních investic;
- zahraniční investice (transparentnost, zákony, byrokracie);
- omezení týkající se vlastnictví nemovitostí;
- odvětvové investiční omezení (sektory);
- vyvlastnění investice bez spravedlivé náhrady;
- devizové kontroly (přístup cizinců, rezidentů);
- kapitálové kontroly.

(Heritage Foundation, 2013)

3.2.1.10 Finanční svoboda

V poslední řadě je posuzována otevřenost a působnost bankovního a finančního systému. Je zde měřena míra bankovní účinnosti a rozsah státních intervencí ve finančním a bankovním sektoru. V ideálním bankovním a finančním prostředí vláda minimálně zasahuje a nesnaží se regulovat finanční instituce. Vláda by pouze měla zajistit transparentnost a poctivost na finančních trzích. Státní vlastnictví bank a jiných finančních institucí (např. pojišťovny) snižuje konkurenci a celkově také negativně působí na úroveň nabízených služeb. Banky by měly svobodně poskytovat úvěry, přijímat vklady a provádět operace na finančním trhu jak v domácích, tak také v zahraničních měnách. Pro domácí bankovní a finanční instituce by měly platit stejné podmínky jak pro zahraniční. V této sféře se hodnotí:

- míra vládní regulace v oblasti finančních služeb;
- rozsah státních zásahů do působení bank a dalších finančních institucí (přímé i nepřímé vlastnictví);
- rozsah finančního a kapitálového trhu a jejich vývoj;
- vliv vlády na přidělení úvěru a
- otevřenost vůči zahraniční konkurenci.

(Heritage Foundation, 2013)

3.2.2 Výsledky

Ve zprávě s názvem *2013 Index of Economic Freedom*, která publikuje výsledky z roku 2011, bylo posuzováno 185 zemí. Z toho 177 států bylo bodově ohodnoceno. Zbývajících osm zemí z důvodu datového omezení nezískalo konkrétní bodový výsledek, jedná se o: Afganistán, Irák, Kosovo, Libyi, Somálsko, Sudán a Lichtenštejnsko. Žebříček deseti nejlepších a nejhorších výsledků zobrazuje tabulka č. 3.4. Další vlivné státy dosáhly následujících pozic: Německo (19.), Japonsko (24.), Indie (119.), Francie (62.), Itálie (83.), Mexiko (50.), Rusko (139.), Brazílie (100.) a Čína (136.). Ve světovém měřítku byla dosažena průměrná míra ekonomické svobody ve výši 59,6 b. Oproti roku 2008, ve kterém bylo naměřeno doposud nejlepšího průměrného hodnocení a to ve výši 60,2 b., je to poměrně výrazný pokles. Ten je připisován především vlivu celosvětové hospodářské krize. Výrazné snížení míry ekonomické svobody zaznamenaly hlavně USA a Irsko. K poklesu došlo v sedmdesáti osmi zemích, osm zemí nezaregistrovalo žádnou změnu celkového skóre. Mezi svobodné země (tedy země, které dosáhly skóre vyšší než 80 b.) se zařadilo těchto

pět ekonomik: Hong Kong, Singapur, Austrálie, Nový Zéland a Švýcarsko. Tyto země disponují efektivním právním řádem, omezeným vlivem vlády, účinným regulačním systémem a otevřeností trhů. Do skupiny zemí označených jako téměř svobodné (70 – 80 bodů) se zařadilo třicet států. V každé oblasti světa se nachází alespoň jedna země, která patří mezi TOP 20 nejsvobodnějších ekonomik. Polovina z nich se nachází v Evropě (Švýcarsko, Dánsko, Irsko, Estonsko, Velká Británie, Lucembursko, Finsko, Nizozemí, Švédsko a Německo). Pět zemí je umístěno v Asijsko-pacifickém regionu, z toho čtyři země patří mezi svobodné (Hong Kong, Singapur, Austrálie, Nový Zéland a Taiwan). V regionu Severní Amerika patří mezi top svobodné státy USA a Kanada. Další regiony jsou reprezentovány jednou zemí: Chile (Jižní a Střední Amerika/Karibik), Mauricius (Subsaharská Afrika) a Bahrajn (Blízký východ).

Tabulka 3.4: Index ekonomické svobody Heritage Foundation v roce 2011 (v bodech)

Pořadí	Země	Rating	Pořadí	Země	Rating
1.	Hong kong	89,70	170.	Timor-Leste	42,80
2.	Singapur	87,20	171.	Irán	42,10
3.	Austrálie	82,50	172.	Demokratická republika Kongo	40,70
4.	Nový Zéland	82,30	173.	Libye	38,60
5.	Švýcarsko	81,90	174.	Burma	37,80
6.	Kanada	80,80	175.	Venezuela	37,60
7.	Irsko	78,70	176.	Eritrea	36,70
8.	Dánsko	78,60	177.	Kuba	27,70
9.	USA	77,80	178.	Zimbabwe	22,10
10.	Bahrajn	77,70	179.	Severní Korea	1,00

Zdroj: Heritage Foundation (2013); vlastní úprava

Země Severní Ameriky a Evropy dosahují vyšší míry ekonomické svobody než ostatní regiony. Pouze tyto dva regiony zaznamenaly zvýšení skóre oproti roku 2012 (zlepšení o 0,5 a 0,3 b.). V oblasti Jižní a Střední Amerika/Karibik byla naměřena největší průměrná ztráta a to pokles o 0,6 b. Průměrné naměřené výsledky se mezi regiony velice liší: Severní Amerika

74,1 b.; Evropa 66,6 b.; Blízký východ a Severní Afrika 61,8 b.; Střední a Jižní Amerika/Karibik 59,4 b.; Asie a Pacifik 57,4 b. a Subsaharská Afrika 53,57 b. Evropa jako celek vykazuje ekonomickou prosperitu a stabilitu. V roce 2011 tento region zaznamenal nejmarkantnější zvýšení průměrného hodnocení a to o půl bodu. Jediné Švýcarsko je označováno jako svobodná země. Nicméně 81 % ze čtyřiceti tří evropských zemí dosahuje skóre vyšší než 60 b. Pouhé dvě ekonomiky jsou označovány jako nesvobodné a to Ukrajina a Bělorusko. Celkově Evropa dosahuje světového nadprůměru v oblasti právního řádu, účinnosti právních předpisů a otevřenosti trhů. Naopak významně pokulhává ve sféře působení vlády. V oblasti fiskální svobody dosahuje o pět bodů nižší známku než je světový průměr. A co se týče vládních výdajů, tak tam i přes určitý pokrok zaznamenává průměrně až o 20 bodů méně. Hodnoty naměřené v zemích EU jsou zobrazeny v tabulce č. 3.5.

Tabulka 3.5: Index ekonomické svobody Heritage Foundation v zemích EU v roce 2011 (v bodech)

Země	2005	2007	2009	2011	Pořadí 2011	Země	2005	2007	2009	2011	Pořadí 2011
Belgie	72,50	72,10	70,20	69,20	40.	Maďarsko	64,80	66,80	66,60	67,30	48.
Bulharsko	62,70	64,60	64,90	65,00	60.	Malta	66,10	66,10	65,70	67,50	47.
Česká republika	67,40	69,40	70,40	70,90	29.	Německo	70,80	70,50	71,80	72,80	19.
Dánsko	77,00	79,60	78,60	76,10	9.	Nizozemí	75,50	77,00	74,70	73,50	17.
Estonsko	78,00	76,40	75,20	75,30	13.	Polsko	58,10	60,30	64,10	66,00	57.
Francie	62,10	63,30	64,60	64,10	62.	Portugalsko	64,00	64,90	64,00	63,10	67.
Finsko	74,00	74,50	74,00	74,00	16.	Rakousko	71,60	71,20	71,90	71,80	25.
Chorvatsko	53,40	55,10	61,10	61,30	78.	Rumunsko	61,20	63,20	64,70	65,10	59.
Itálie	62,80	61,40	60,30	60,60	83.	Řecko	58,70	60,80	60,30	55,40	117.
Irsko	82,60	82,20	78,70	75,70	11.	Slovensko	69,60	69,40	69,50	68,10	42.
Kypr	71,70	70,80	73,30	69,00	41.	Slovinsko	59,60	62,90	64,60	61,70	76.
Litva	71,50	70,00	71,30	72,10	23.	Španělsko	69,20	70,10	70,20	68,00	46.
Lotyšsko	67,90	66,60	65,80	66,50	55.	Švédsko	69,30	70,50	71,90	72,90	18.
Lucembursko	74,60	75,20	76,20	74,20	15.	Velká Británie	79,90	79,00	74,50	74,80	14.

Zdroj: Heritage Foundation (2013); vlastní úprava

V roce 2011 došlo ke změnám statusu u tří členských států. Česká republika se stala součástí skupiny téměř svobodných zemí (70,9 b.). Zlepšení zaznamenala také Itálie, která se přesunula do kategorie mírně svobodných ekonomik (60,6 b.). Naopak k poklesu úrovně ekonomické svobody došlo na Kypru, který se zařadil do nižší skupiny s celkovým počtem 69 b. Největší přírůstek míry ekonomické svobody zaznamenalo Estonsko a Polsko (v celosvětovém měřítku se tyto státy umístily mezi deseti ekonomikami, které zaznamenaly největší růst této veličiny). V porovnání s rokem 2010 došlo ke zlepšení v oblasti řízení veřejných výdajů a investiční svobody. Naopak zhoršila se situace v kategorii peněžní svoboda a finanční nezávislost. Také zde byla vnímání vyšší míra korupce a byla oslabena sféra ochrany vlastnických práv.

V roce 2011 Česká republika zaznamenala významný úspěch, když se zařadila mezi téměř svobodné ekonomiky, jelikož přesáhla hranici 70 bodů. Oproti roku 2010 se ekonomická svoboda zvýšila o jeden bod a dosáhla celkových 70,9 bodů. Výsledky dosažené v jednotlivých oblastech zobrazuje tabulka č. 3.6. Česká republika dosahuje pozitivních výsledků v oblasti obchodní svobody (86,8 b.), volnosti na trhu práce a fiskální svobody. Výrazně však zaostává v oblasti vládních výdajů (43,5 b.) a korupce (44 b.). V roce 2011 obsadila Česká republika 29. místo z celkových 177 bodově ohodnocených území. Pro zvýšení míry ekonomické svobody je zapotřebí posílit nezávislost soudnictví a účinně bojovat proti korupci. Vlastnická práva jsou poměrně dobře chráněna, uzavírání a vymáhání smluv je obvykle bezpečné. Česká republika disponuje poměrně dobře regulovaným finančním trhem a konkurenceschopným a odolným bankovním sektorem, který nabízí širokou škálu finančních produktů.

Tabulka 3.6: Index ekonomické svobody Heritage Foundation v ČR v roce 2011 (v bodech)

Oblast	2011	Oblast	2011
Vlastnická práva	70,00	Svoboda trhu práce	85,50
Korupce	44,00	Měnová svoboda	81,70
Fiskální svoboda	82,00	Obchodní svoboda	86,80
Vládní výdaje	43,50	Investiční svoboda	70,00
Svoboda podnikání	65,80	Finanční svoboda	80,00

Zdroj: Heritage Foundation (2013); vlastní úprava

Výzkumy organizace Heritage Foundation ukazují, že větší míra ekonomické svobody je spojená s vyššími příjmy (v přepočtu na obyvatele) a vyšším HDP. Také jsou zde registrovány vyšší tempa růstu těchto veličin. Ekonomicky svobodné země dosahují také mnohem lepších výsledků při měření celkového lidského rozvoje a chudoby. Ekonomická svoboda tak vede k celkovému blahu ve společnosti. Lidé žijící v zemích s vyšší mírou ekonomické svobody mají přístup k lepšímu vzdělání a komplexní zdravotní péči, žijí v čistším prostředí a také mohou dělat lepší práci. Tyto země také efektivně využívají energii a přírodní zdroje.

3.3 Freedom House

Poslední významnou institucí, která se zabývá měřením ekonomické svobody, je Freedom House. Jedná se o americkou nezávislou organizaci, která byla založena v roce 1941 v New Yorku. Freedom House významně podporuje demokracii, hájí politické a občanské svobody a povzbuzuje veškeré nenásilné aktivity na ochranu lidských práv. Staví se za prosazení svobody a demokracie po celém světě. Dle představitelů této organizace je možné dosáhnout svobody pouze v právním státě, v takovém demokratickém prostředí, kde vláda slouží a odpovídá svému lidu, v zemi, kde převládá svoboda projevu, sdružování a vyznání a jsou zde plně respektována a zaručena práva žen a menšin. Představitelé této organizace se rázně staví proti diktátorským režimům a veškerým formám politického útlaku. Freedom House vytváří různé programy (v současné době působí ve více než dvaceti zemích), nabízí školení, mezinárodní výměnné programy, distribuuje granty a poskytuje další aktivity přes internet. Finanční zdroje získává primárně formou grantů od USAID (U.S. Agency for International Development – americká vládní agentura, jejíž posláním je boj proti chudobě a pomoc demokratickým společnostem plně využívat svůj potenciál). Dále je organizace financována prostřednictvím amerického ministerstva zahraničí. Na chod instituce přispívají také další vlády (jako např. Spojené království, Irsko, Švédsko, Nizozemí) a soukromé nadace. Freedom House každoročně zveřejňuje své výsledky ve stěžejní publikaci s názvem *Freedom in the World*, kterou přední odborníci považují za základní zdroj a nepostradatelného průvodce sloužícího k rozvoji svobody a demokracie (Freedom House, 2014).

3.3.1 Měření ekonomické svobody dle Freedom House

Ve vydání s názvem *Freedom in the World 2012* je hodnoceno 195 zemí a 14 území. Jsou zde publikovány výsledky za rok 2011. Míra svobody je měřena na základě zkušeností jednotlivců v daných zemích. Výsledky tedy vycházejí z průzkumu (otázek). Autoři chápou svobodu jako možnost jedince chovat se a jednat spontánně a to v různých oblastech, které jsou mimo kontrolu vlády či jiných centrálních autorit. V rámci měření ekonomické svobody jsou posuzovány dvě hlavní kategorie: politická práva a občanské svobody. Politická práva mají občanům umožnit svobodnou účast v politickém procesu. Lidé mají mít právo svobodně hlasovat v zákonných volbách, ucházet se o veřejné funkce, vstupovat do politických stran a organizací a volit si zástupce, kteří budou působit v politice a ponesou plnou odpovědnost vůči svým voličům. Občanské svobody jsou dány svobodou projevu a vyznání, shromažďovacím a sdružovacím právem, právním řádem a osobní autonomií bez zásahů ze strany státu. Osobní svoboda může být ovlivněna vládou, ale také nestátními aktéry např. povstalci či jinými ozbrojenými silami. Základní pojetí politických práv a občanských svobod vychází z Všeobecné deklarace lidských práv. Průzkum dále předpokládá, že svoboda pro všechny občany může být nejlépe dosažena v liberálních a demokratických uskupeních. Autoři nehodnotí přímo působení a činnost vlády. Zaměřují se na existenci svobod a práv občanů v dané zemi a především na jejich uplatňování v reálném životě (Freedom House, 2012; CES VŠEM, 2013).

Hodnocení je založeno na seznamu deseti otázek z oblasti politických práv a patnácti otázek z občanských svobod. Otázky týkající se politických práv jsou rozděleny do tří podkategorií: volební proces (3 otázky), politický pluralismus a účast (4 otázky) a činnost vlády (3 otázky). Občanské svobody jsou sestaveny ze čtyř okruhů: svoboda projevu a vyznání (4 otázky), asociací a organizační práva (3), právní stát (4) a osobní autonomie a individuální práva (4). Každá z otázek je ohodnocena na stupnici od 0 do 4, přičemž 0 představuje nejmenší stupeň a 4 nejvyšší stupeň daných práv či svobod. V sekci politická práva se nachází ještě další dvě otázky volného posouzení: za A) u tradičních monarchií, které nemají žádné politické strany či volební proces, se průzkum zabývá otázkou, zda tento systém je schopný zajistit skutečné a smysluplné konzultace ohledně politického dění v zemi s obyčejnými lidmi, zda podporuje veřejnou diskuzi o politických rozhodnutích a zda umožňuje také petiční právo. Dále se průzkum zabývá otázkou (za B) zda vláda nebo okupační nadvláda záměrně mění etnické složení dané země či území za účelem zničení původní kultury a přesunutí politické rovnováhy ve prospěch

jiné skupiny. Tyto doplňující otázky jsou také hodnoceny ve škále od 1 do 4, přičemž kladné odpovědi u otázky A podporují pozitivní hodnocení (jsou připočteny), kdežto skóre u otázky B snižuje celkový výsledek. Výsledky jsou pak vyhodnoceny týmem složeným z odborníků a vědců. Tým pro zprávu vykazující výsledky naměřené v roce 2011 byl sestaven z 59 analytiků a 20 vedoucích akademických poradců. Pro sestavení průzkumu je použita široká škála zdrojů, mezi které patří např. zahraniční i domácí zprávy, akademické analýzy či výzkumy nevládních organizací. Dále šetření zahrnuje také přímé kontakty a návštěvy regionů. Přestože je se závěry průzkumu spojen i element subjektivity, autoři kladou důraz na rozumovou přísnost a objektivní a nestranné soudy. Hlavní kategorie jsou hodnoceny v rozsahu od 1 (nejvyšší možný stupeň svobody) do 7 (nejnižší stupeň). Kombinací výsledků (jejich průměrem) je pak určena celková svoboda. Země je následovně označena jako svobodná (průměrné hodnocení 1,0 – 2,5), částečně svobodná (3,0 – 5,0) či nesvobodná (5,0 – 7,0) (Freedom House, 2012).

3.3.2 Výsledky

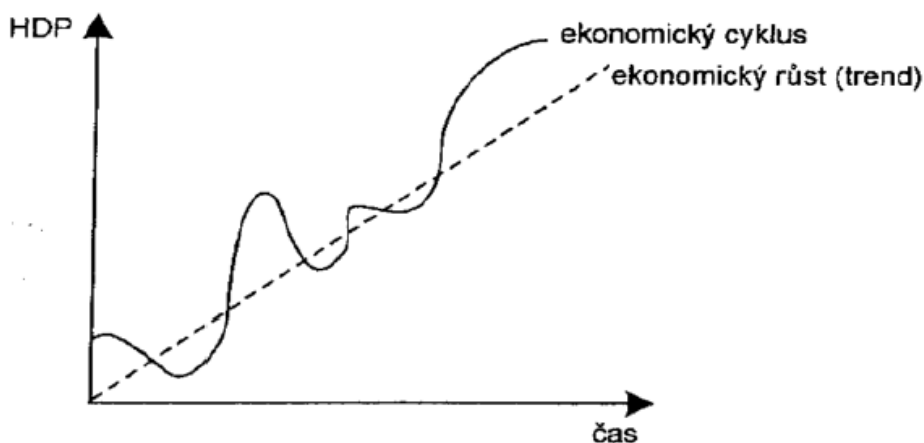
Ze studie *Freedom in the World 2012* vyplývá, že v roce 2011 došlo k příznivému posunu v oblasti ekonomické svobody ve dvanácti zemích. Dvacet šest zemí však zaznamenalo pokles. Nejpozoruhodnější přínosy byly zaznamenány v zemích Blízkého východu – Tunis, Egypt, Libye a Asie – Barma, Singapur a Thajsko (i přes významný nárůst ekonomické svobody se však Barma, Egypt a Libye stále řadí mezi nesvobodné země). Nicméně také největší poklesy byly naměřeny na území Blízkého východu – Bahrajn, Irán, Libanon, Saudská Arábie, Sýrie, Spojené arabské emiráty a Jemen. Snížení ekonomické svobody zaznamenaly také země střední a východní Evropy a Euroasie, konkrétně pak Albánie, Azerbajdžán, Maďarsko, Kazachstán a Ukrajina. Ve sledovaném roce bylo 87 zemí označeno jako svobodné (45 % z celkových 195 sledovaných zemí). 60 zemí získalo status částečně svobodných ekonomik (31 %) a 48 zemí bylo zařazeno jako nesvobodné (24 %). Pouze jedna země si zlepšila své hodnocení – Tunis (přesun z nesvobodných zemí do částečně svobodných). A u Gambie byl zaznamenán takový pokles ekonomické svobody, který vedl k jejímu přesunu z částečně svobodných států k nesvobodným územím. Mezi svobodné ekonomiky se zařadily např.: Austrálie, Brazílie, Kanada, Indie, Japonsko, Nový Zéland, Norsko, Švýcarsko a USA. Do této skupiny spadaly také všechny současné členské státy Evropské unie. Jako částečně svobodné byly označeny např.: Hong Kong, Mexiko či Turecko. Jako nesvobodné byly vnímány státy jako např. Rusko nebo Čína.

V roce 2011 si většina zemí střední a východní Evropy dokázala udržet status a to i přes neutěšující situaci spojenou s vlivem celosvětové hospodářské krize. Tyto ekonomiky jsou však velmi citlivé na nejistý vývoj, sloučení obchodních a politických zájmů a především korupci. Ohroženy jsou především Lotyšsko, Bulharsko a Rumunsko. Nejvážnější problémy jsou však v Maďarsku, kde tamní vláda prosadila problematickou ústavu a řadu zákonů, které ohrožovali svobodu tisku, nezávislost soudnictví a politický pluralismus. Pozitivní vývoj byl spatřen na Slovensku, kde naopak přijaly takové právní předpisy, které chrání tisk před politickým útlakem a zastrahováním. Přes negativní působení celosvětové hospodářské krize se také v zemích západní Evropy podařilo udržet pozitivní hodnocení ekonomické svobody. Tyto země se vyznačují vysokou úrovní dodržování demokratických norem a občanských svobod. Dle organizace Freedom House je Česká republika svobodná země (celkové hodnocení 1, občanské svobody 1, politická práva 1).

3.4 Ekonomický růst a jeho měření

Teorie ekonomického růstu zkoumají, co působí na vývoj potenciálního produktu v dané zemi. Sledují dlouhodobý trend rozvoje ekonomiky. Jurečka, Janošíková (2008, s. 208) definují ekonomický růst následovně: *„Ekonomický růst... je obecně výsledkem změn v dané zemi dostupných výrobních faktorů a změn v intenzitě využití (produktivitě) těchto výrobních faktorů.“* Je zapotřebí odlišovat ekonomický růst a ekonomický cyklus. Zatímco teorie ekonomického růstu sledují dlouhodobý vývoj v ekonomice, teorie ekonomického cyklu sledují oscilace, ke kterým v hospodářství dochází. Zabývají se tedy vývojem v ekonomice z krátkodobého hlediska. Jurečka, Janošíková (2008, s. 207) uvádí: *„Teorie ekonomického růstu se soustřeďují na objasnění objektivně dokumentovaného pohybu reálného HDP, jenž se v průběhu času prosazuje bez ohledu na přechodné výkyvy agregátního výstupu ekonomiky... Oproti tomu se teorie ekonomického cyklu zabývají příčinami nestabilního růstu či poklesu reálného HPD v čase, tedy krátkodobým kolísáním agregátního výstupu ekonomiky.“* Ve vyspělých zemích s tržním hospodářstvím má hospodářský růst vzestupný trend. Obrázek č. zobrazuje ekonomický růst a ekonomický cyklus.

Obrázek 3.1: Ekonomický růst a ekonomický cyklus

Zdroj: Jurečka, Janošíková (2008, s. 208)

3.4.1 Měření ekonomického růstu

Ekonomický růst znamená změnu potenciálního produktu. Nicméně zjištění přesných hodnot potenciálu ekonomiky je velice obtížné, neboť potenciální růst je teoretickou konstrukcí. Proto je při měření ekonomického růstu tato veličina nahrazena hodnotami reálného produktu očištěných od cyklických výkyvů. Ekonomický růst je vypočítán jako rozdíl mezi úrovní reálného produktu ve sledovaném (Q_t) a předchozím roce (Q_{t-1}):

$$\text{ekonomický růst} = Q_t - Q_{t-1}.$$

Míra ekonomického růstu vyjadřuje rychlost (tempo) ekonomického růstu. Jedná se o procentně vyjádřenou změnu reálného produktu, ke které došlo ve sledované ekonomice v průběhu jednoho roku. Je dána rovnicí:

$$\text{míra ekonomického růstu} = \frac{Q_t - Q_{t-1}}{Q_{t-1}} \cdot 100.$$

V případě, že výsledek je záporný, jedná se o negativní ekonomický růst. Pokud se výsledek rovná nule, pak v zemi došlo k nulovému růstu ekonomiky.

3.4.2 Neoklasický model ekonomického růstu

Neoklasický model, často označovaný jako Solowův-Swanův model, je považován za stěžejní model ekonomického růstu. Nazývá se neoklasický proto, že vychází z neoklasické produkční funkce. Předpoklady modelu (Kliková, Kotlán, 2006):

- klesající výnosy z kapitálu,
- konstantní výnosy z rozsahu,
- kladné a klesající výnosy z práce,
- harrodovsky neutrální technický pokrok (technologický pokrok rozšiřuje objem fyzické práce; exogenní veličina),
- konstantní tempo růstu pracovní síly,
- konstantní tempo růstu technologického pokroku,
- konstantní odpisová míra (míra amortizace či znehodnocení) fyzického kapitálu,
- konstantní sklon k úsporám,
- keynesiánská úsporová funkce ($S = s \cdot Y$)
- vyčišťování trhů, které zaručuje rovnost úspor a investic ($S=I$),
- uzavřená ekonomika,
- plná zaměstnanost,
- pružné mzdy a ceny,
- platnost neoklasické produkční funkce.

Jak uvádí Jurečka s Janošikovou (2008) tento model je v první řadě modelem kapitálové akumulace. Jeho základ tvoří agregátní produkční funkce, která je dána kombinací práce (L), reálného kapitálu (K , fyzický kapitál) a úrovní dostupné technologie (A) ve vztahu k reálnému agregátnímu produktu ekonomiky (Q). Tato funkce je obecně formulována následovně:

$$Q = f(K, L, A).$$

V neoklasickém modelu ekonomického růstu má produkční funkce podobu tzv. Cobbovy-Douglasovy funkce:

$$Q = A \cdot K^{1-\alpha} \cdot L^{\alpha}, \text{ kde } 0 < \alpha < 1.$$

V celém modelu je sledován ekonomický růst na pracovníka (na obyvatele). Klíčovým je v modelu předpoklad klesajících výnosů z kapitálu: „... *jestliže ve výrobním procesu roste množství jednoho výrobního faktoru, aniž by se měnilo množství ostatních výrobních faktorů, dodatečný (mezní) výnos z rostoucího výrobního faktoru klesá. Pokud tedy v neoklasickém modelu růstu bude např. docházet ke zvyšování objemu kapitálu při konstantním objemu práce, přírůstek výstupu vyvolaný kapitálovou akumulací bude stále nižší a nižší.*“ Jurečka, Janošíková (2008, s. 211). Každá další přidaná dodatečná jednotka kapitálu na pracovníka tak povede k menšímu nárůstu výstupu na pracovníka. Dalším důležitým se jeví předpoklad konstantních výnosů z rozsahu: „... *při současném růstu objemu jednotlivých výrobních faktorů využívaných ve výrobním procesu o jednotku roste výstup ve stejné proporci, čili také o jednotku. Pokud tedy v neoklasickém modelu růstu bude docházet k současnému zvyšování objemu práce a kapitálu o $X\%$, vyvolaný přírůstek výstupu bude činit $X\%$.*“ jak uvádí Jurečka s Janošíkovou (2008, s. 211). Koeficient α představuje stupeň klesajících výnosů z práce. Čím je tento koeficient nižší, tím jsou také nižší výnosy z rostoucího objemu práce. „*To ovšem znamená, že potenciální výnosy z růstu kapitálové zásoby jsou relativně vyšší, neboť s poklesem hodnoty koeficientu α roste hodnota členu $(1 - \alpha)$. Konstantní výnosy z rozsahu jsou vyjádřeny součtem α a $(1 - \alpha)$, který je roven jedné.*“ Jurečka, Janošíková (2008, s. 211). V neoklasickém modelu Roberta Solowa a Trevora Swana je operováno s veličinami v poměrném vyjádření vzhledem k počtu praceschopného obyvatelstva (sleduje se zde výstup na pracovníka). Při předpokladu neexistence technologií (A), je produkční funkce, v níž je výstup na jednoho pracovníka ($q = Y/L$) kladnou funkcí kapitálové zásoby na pracovníka ($k = K/L$), ve tvaru:

$$q = f(k).$$

Růst daného výstupu na pracovníka je spojován s kapitálovou akumulací. „*Přírůstek kapitálu na hlavu (k) za časovou jednotku je dán rozdílem hrubých investic na hlavu ($i = I/L$) a amortizace (opotřebení) dosavadní kapitálové zásoby, jež je determinována mírou opotřebení δ ($v\%$).*“ Jurečka, Janošíková (2008, s. 212). Kapitálová akumulace je pak formulována následovně:

$$\Delta k = k_{t+1} - k_t = i_t - \delta \cdot k_t.$$

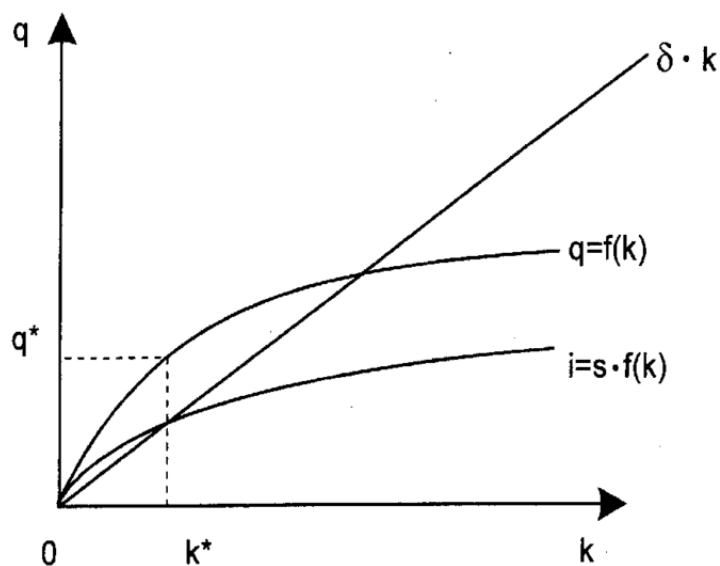
Investiční funkci v modelu lze vyjádřit vztahem:

$$i = s \cdot q = s \cdot f(k).$$

Model pracuje s předpokladem, že růst velikosti hrubých investic na hlavu je závislý na tom, jaká část disponibilního důchodu je obyvateli uspořena (míra úspor s). Je očekáváno, že dané úspory jsou v delším časovém období přeměněny na investice.

V obrázku č. 3.2. je zobrazen neoklasický model růstu bez vlivu technologického pokroku. Produkční funkce $q = f(k)$ a investiční funkce $i = s \cdot f(k)$ rostou degressivním způsobem. Výstup na obyvatele (q) roste se zvyšujícím se podílem kapitálu na hlavu (k) stále pomaleji, neboť je zde uplatňován zákon klesajících mezních výnosů z měnícího se vstupu. „*Dokud se kapitálové zásoba v ekonomice zvyšuje rychleji, než počet pracujících, reálný HDP na obyvatele sice roste, ale jeho růst se postupně zpomaluje.*“ jak uvádí Jurečka a Janošíková (2008, s. 212). Amortizační funkce ($\delta \cdot k$) má lineární tvar, neboť je očekávaná konstantní hodnota míry opotřebení kapitálu δ . Investiční funkce a funkce opotřebení kapitálu se v určitém bodě protínají. Až do tohoto bodu leží investiční funkce nad funkcí amortizační, zatímco za tímto průsečíkem je to naopak. „*Dokud je v ekonomice objem hrubých investic na hlavu vyšší, než amortizace kapitálu ($i > \delta k$), dochází k růstu kapitálové zásoby na hlavu ($\uparrow k$). Jakmile ovšem amortizace kapitálu v určitém období převyší objem hrubých investic na hlavu ($i < \delta k$), kapitálová zásoba na hlavu klesá ($\downarrow k$).*“ Jurečka, Janošíková (2008, s. 212). Průsečík investiční a amortizační funkce (resp. jeho souřadnice k^* , q^*) představuje rovnováhu, do níž ekonomika směřuje. „*Platí, že ekonomika v procesu kapitálové akumulace směřuje ke stavu, kdy se již dále nemění kapitál na hlavu ani výstup na hlavu a úroveň blahobytu měřeného podílem reálného HDP na obyvatele zůstává konstantní.*“ Jurečka, Janošíková (2008, s. 213). Tento moment je nazýván jako stálý (stabilní) stav. Dle neoklasického modelu ekonomického růstu každá tržní ekonomika spěje ke svému individuálnímu stálému stavu (stabilní stav je pro každou ekonomiku jiný, je určován tempem růstu populace ve sledované zemi a také domácí mírou úspor). (Jurečka, Janošíková, 2008).

Obrázek 3.2: Neoklasický model růstu bez vlivu technologického pokroku

Jurečka, Janošíková (2008, s. 213)

Klíčovou veličinou neoklasického modelu je technologický pokrok. Ten je považován za jediný faktor, který umožňuje růst ekonomiky a to i po dosažení stálého stavu. Navíc také přispívá k samotnému zvyšování stálého stavu ekonomiky. „Jestliže dojde v ekonomice díky technologickému zlepšení ke zvýšení produktivity výrobních faktorů, vzroste v produkční funkci objem výstupu připadajícího na jednotku vstupu. Vyšší objem výstupu je – za jinak nezměněných podmínek – zdrojem zvýšených hrubých investic, které se promítají do kapitálové akumulace přinášející ekonomice další růst výstupu na hlavu. Technologický pokrok překonává omezení vyplývající ze zákona klesajících mezních výnosů a dovoluje, aby se ekonomika zvyšující produktivitu práce a kapitálu těšila trvalému vzestupu bohatství připadajícího na obyvatele.“ Jurečka, Janošíková (2008, s. 214). Technologické zlepšení tak přímo ovlivňuje výši výstupu na obyvatele ve stálém stavu a nepřímo zvyšuje také samotný stabilní stav.

Solowův-Swanův model vede ke třem závěrům:

1. každá ekonomika se postupně dostane do svého stálého stavu, který je dán klesajícím mezním produktem kapitálu;
2. z důvodu rozdílných mezních výnosů a produktů z kapitálu bude docházet k transferu kapitálu z bohatých zemí směrem k chudým ekonomikám a

3. ekonomiky s obdobnou produktivitou výrobních faktorů, s podobnou mírou úspor a tempem růstu obyvatel budou konvergovat (přibližovat se k sobě) k obdobné míře výstupu (na hlavu) ve stabilním stavu.

Neoklasický model růstu nepracuje s dalšími potenciaálními veličinami, které ovlivňují ekonomický růst jako je např. mezinárodní směna, přítomnost vlády a veřejného sektoru v ekonomice, existence institucí, lidský kapitál atd. Existují další důležité modifikace a modely, které vysvětlují ekonomický růst. V 80. letech vznikla tzv. **nová teorie růstu**. Technický pokrok byl vysvětlen v rámci modelu (endogenní veličina) a do výpočtů byl zapojen také lidský kapitál. Pro účely této práce je však postačující vysvětlení základního neoklasického modelu (Kliková, Kotlán, 2006, Jurečka, Janošíková, 2008).

4 VLIV EKONOMICKÉ SVOBODY NA HOSPODÁŘSKÝ RŮST

Všechny tři výše zmíněné organizace, které se zabývají komplexním měřením ekonomické svobody, vnímají vyšší míru ekonomické svobody jako pozitivní pro celou společnost. Jak ukazují také mnohé výzkumy a studie, země s vyšší úrovní ekonomické svobody mají větší investiční příležitosti, občané disponují vyššími příjmy, míra chudoby je v ekonomicky svobodných zemích nižší a celkově zde ekonomika vykazuje rychlejší růst. V této kapitole bude sestrojen ekonometrický model, jehož úkolem bude posoudit pozitivní vztah mezi hospodářským růstem a mírou ekonomické svobody.

Existuje spousta výzkumů a studií, které se zabývají vlivem ekonomické svobody na hospodářský růst. Např. Steve H. Hanke a Stephen J. K. Walters (1997) se s použitím metody nejmenších čtverců pokusili odhadnout vztah mezi ekonomickým růstem (představovaný závislou proměnnou HDP na obyvatele), ekonomickou svobodou (použili hodnoty všech tří organizací zmíněných v této práci) a politickou svobodou (zde počítali také s osobní svobodou). Ukázalo se, že dané indexy s vysokou účinností vysvětlují míru hospodářské prosperity. Z jejich průzkumu vyplynulo, že zvýšení či snížení ekonomické svobody se určitým způsobem projeví na hospodářské úrovni dané země.

Eliezer B. Ayal a Georgios Karras (1998) zpracovali model, ve kterém sledovali 58 zemí, hodnoty naměřené v letech 1975-1990, jako ukazatel ekonomické svobody zvolili index Fraser Institute. Při svých výpočtech vycházeli z neoklasické produkční funkce. Zaměřili se na jednotlivé části indexu a jejich vazby s ekonomickým růstem. V jejich studii byl prokázán celkový pozitivní vztah ekonomické svobody a hospodářského růstu.

Z neoklasické růstové teorie vycházeli také Jakob de Haan a Jan-Egbert Sturm (1999). Ti pracovali jak s indexem ekonomické svobody Fraser Institute, tak také s indexem vytvořeným Heritage Foundation. Výsledky obou indexů považovali za velmi podobné a téměř shodné (i když skutečná konstrukce a pokrytí obou indexů stejné nejsou). Pro svůj model si však vytvořili svůj vlastní výpočet ekonomické svobody, do něhož nezahrnuli peněžní růst, vládní výdaje, transfery a dotace, mezní daňovou sazbu a odvody (vyjmuli ukazatele, které vykazovali nejnížší korelaci). Pro své výpočty průměrné hodnoty naměřené v období 1975 – 1990. Do rovnice zahrnuli jako závislou proměnnou průměrný růst HDP na obyvatele. Jako nezávislé proměnné pak zvolili: vektor standardních ekonomických vysvětlujících proměnných, které jsou velmi úzce spojeny s hospodářským růstem (počáteční příjem v amerických dolarech, průměrné investice

jako podíl na HDP, středoškolský zápis), ekonomickou svobodu, vektor tří dalších možných ekonomických vysvětlujících proměnných, které souvisí s ekonomickým růstem (průměrný populační růst, průměrný podíl vládních výdajů na HDP, průměrná míra inflace, průměrný podíl dovozu a vývozu na HDP). Tuto rovnici aplikovali na 80 zemí. Haan a Sturm došli k závěru, že samotná úroveň ekonomické svobody (počáteční úroveň naměřená v roce 1975) má obecně zanedbatelný vliv na hospodářský růst. Nicméně změny v úrovni ekonomické svobody již vykazují silný vztah s hospodářským růstem. Hlavním závěrem této studie bylo, že větší ekonomická svoboda podporuje hospodářský růst.

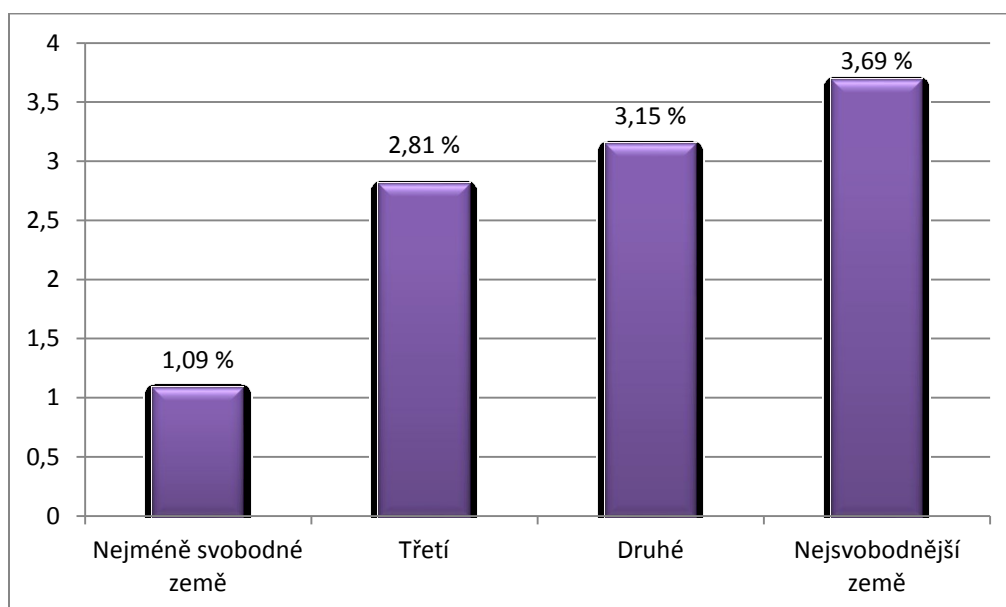
Manuel Vega-Gordillo a José L. Álvarez-Arce (2003) se ve své studii zabývali vztahem mezi ekonomickou i politickou svobodou a růstem. Pro model zvolili dostupná data v časovém období 1975 až 1995 pro 45 zemí. Jako ukazatel ekonomické svobody použili index Fraser Institute. V práci se zabývali také otázkou, zda ekonomická svoboda přispívá k ekonomickému růstu, či je tomu naopak. I tito autoři dospěli k závěru, že ekonomická svoboda velmi podporuje růst ekonomiky.

V současné době se významně na výzkumu ekonomické svobody podílí James Gwartney a Robert Lawson (2004), tvůrci indexu ekonomické svobody pro Fraser Institute. Oba se také zabývají vztahem mezi ekonomickou svobodou a hospodářským růstem. Dle nich ekonomická svoboda přispívá k růstu ze tří hlavních důvodů:

1. konkurence – nedílnou součástí ekonomicky svobodných zemí jsou otevřené a svobodné trhy a hospodářská soutěž;
2. podnikání – ekonomicky svobodné země poskytují větší příležitosti k podnikání, objevům a inovacím;
3. investice – svobodné ekonomiky jsou atraktivnější pro investory a příliv investic podporuje ekonomický růst.

Vztah mezi ekonomickou svobodou a hospodářským růstem zobrazuje graf. č. 4.1. Jak lze pozorovat, země s vyšší mírou ekonomické svobody rostou rychleji a dosahují vyšší úrovně HDP na obyvatele. V roce 2011 dosahovaly nejsvobodnější země v průměru růstu HDP na obyvatele ve výši 3,69 %. Oproti tomu nejméně svobodné země pouze 1,09 %.

Graf 4.1: Vztah mezi ekonomickou svobodou a hospodářským růstem (v %)

Zdroj: Fraser Institute (2013), vlastní úprava

Gwartney a Lawson (2004) společně vytvořili model, ve kterém se pokusili ukázat vliv ekonomické svobody na hospodářský růst. Pro svůj výzkum si vybrali 94 zemí, u nichž sledovali vývoj v letech 1980 – 2000. Při sestavě modelu vycházeli z neoklasické teorie růstu (Solowův-Swanův model). Pro výpočet aplikovali index ekonomické svobody Fraser Institute. Dále použili tyto proměnné: HDP na obyvatele, podíl investic na HDP, proměnnou zastupující lidský kapitál (počet let školní docházky v přepočtu na pracovníka a další demografické faktory, které dle Baiera, Dwyaera a Tamury (studie z roku 2003) mohou ovlivnit schopnosti a zkušenosti pracujících). Nezůstali však pouze u neoklasické teorie růstu. Dále k modelu připojili proměnné, které jako faktory podporující hospodářský růst popisují geografické a lokalizační teorie. Autoři jako např. Sachs, Gallup, Mellinger a Diamond považují klimatické podmínky, geografické umístění a přístup na nejdůležitější světové trhy jako významné zdroje ekonomického růstu. Proto byly ke komplexnímu modelu přidány následující proměnné: tropická poloha (rozloha země, která se nachází v tropické oblasti jako % celkové rozlohy), počet obyvatel žijících v okruhu do 100 kilometrů od oceánu (v %) a minimální vzdušná vzdálenost od hlavních trhů (Rotterdam, New York a Tokio). Z výsledků studie vyplynulo, že průměrná roční míra růstu reálného HDP na obyvatele je vyšší ve svobodných zemích. Dále byl prokázán pozitivní a významný vztah mezi ekonomickou svobodou a investicemi. Investice jsou velmi citlivé na

institucionální prostředí. Země, jejichž politiky a instituce podporují ekonomickou svobodu disponují podstatně vyšší mírou investic než méně svobodné či utlačované země. Ekonomická svoboda nejen že ovlivňuje míru investic, ale také působí na jejich produktivitu.

Dále se ve své práci Gwartney a Lawson (2004) zabývali změnou míry ekonomické svobody a jejím vlivem na hospodářský růst. Vytvořili další model, kde zahrnuli roční tempo růstu HDP na obyvatele jako závislou proměnnou a míru ekonomické svobody naměřenou ve sledovaných zemích v roce 1980 a změny hodnocení (pozitivní růst ekonomické svobody) v letech 1980 – 1990 jako nezávislé proměnné. Dále k modelu připojili: HDP na obyvatele v roce 1980, tropické umístění, populaci žijící na pobřeží a podíl soukromých a vládních investic na HDP a změny v lidském kapitálu, které byly zahrnuty do prvního modelu. I zde se setkali s pozitivními výsledky. Bylo ukázáno, že jak počáteční úroveň, tak také změny v ekonomické svobodě vyvíjí významný dopad na růst. Celkově tak z výzkumu vyplynulo, že země s trvale vyšším hodnocením ekonomické svobody v letech 1980 – 2000 rostly rychleji. Studie také ukázala, že kladná úroveň ekonomické svobody má pozitivní vliv na dlouhodobý hospodářský růst. Země by tedy měly udržovat své instituce a politiky v souladu s ekonomickou svobodou a to po delší časové období, jelikož tento ukazatel je důležitým faktorem při dosahování prosperity.

Podobný model vytvořil také Julio H. Cole (2005). Ve své studii pracoval se vzorkem 106 zemí, u nichž sledoval naměřené hodnoty v letech 1980 – 1999. Dle neoklasické teorie růstu vytvořil základní model složený z těchto nezávislých proměnných: HDP na obyvatele (PPP) v roce 1980, podíl investic na HDP (naměřený průměr v letech 1980 – 1999), celková míra porodnosti (průměr ve sledovaném období), průměrný počet let školní docházky pro obyvatele ve věku 15 let a více. Použil hodnoty ekonomické svobody naměřené Fraser Institute. Z výsledků vyplývá, že na ekonomický růst působí nejen absolutní úroveň indexu naměřená za sledované období, ale také jakékoliv změny (růst či pokles) indexu. Cole dále pracoval s faktory geografické a lokalizační teorie, přičemž dosáhl obdobných závěrů jako Gwartney a Lawson. Dle něj je ekonomická svoboda velice významným faktorem hospodářského růstu. V indexu je zahrnuta široká škála politických proměnných, které ovlivňují ekonomickou účinnost (např. míra inflace, daně, veřejné výdaje, vládní podniky, státní investice, překážky obchodu, regulace cen atd.). Politiky, které nejsou v harmonii s ekonomickou svobodou, mají špatný dopad na hospodářský růst.

4.1 Teoretický rámec ekonometrického modelu a použitá data

Cílem této části práce je zkoumat vliv ekonomické svobody na ekonomický růst s využitím ekonometrického modelu. V modelu je použit vzorek 28 členských zemí Evropské Unie, data jsou zprůměrována za období let 2000 – 2010 (jsou tedy použita průřezová data). Sestavení vhodného modelu je významně komplikováno výběrem vhodných a správných ukazatelů, zahrnutím všech důležitých proměnných do modelu a také dostupností dat pro všechny zvolené ukazatele. K sestavení modelu byl použit statistický software SPSS.

Model vychází ze Solowova modelu růstu, jehož jednoduchá produkční funkce má tento tvar:

$$Q = f(K, L, A).$$

Zvolený ekonometrický model je modelem jednorovnicovým. Závislá (vysvětlovaná) proměnná (Q) je představována hrubým domácím produktem na obyvatele. Model se skládá z pěti nezávislých (vysvětlujících) proměnných, jedná se tedy o vícerozměrný lineární regresní model. První nezávisle proměnnou představuje hrubý domácí produkt na obyvatele naměřený v prvním sledovaném roce, tj. v roce 2000. Další nezávislou proměnnou je podíl výdajů na výzkum a vývoj na HDP, který reprezentuje úroveň technologického pokroku (A). Tento ukazatel je však pouze částečný, nezahrnuje např. počet přihlášených patentů, počet pracovníků pracujících v oblasti vědy a výzkumu či investice do znalostí. Další nezávislou proměnnou představuje podíl tvorby hrubého fixního kapitálu na HDP (K). Tento ukazatel nejvhodněji odráží zásoby fyzického kapitálu v ekonomice. Jako ukazatel pracovní síly je v modelu použit populační růst (L). K tomuto neoklasickému modelu je pak jako další nezávislá proměnná přiřazena ekonomická svoboda (index ekonomické svobody Fraser Institute, Heritage Foundation, Freedom House). Data byla čerpána ze statistik Světové banky, hodnoty jednotlivých indexů byly získány z publikací zmíněných organizací. Konkrétní data lze nalézt v příloze č. 1.

Na základě prostudované literatury a teoretických poznatků jsou stanoveny tyto hypotézy:

1. zvyšování úrovně technologického pokroku povede k ekonomickému růstu;
2. ekonomický růst je pozitivně ovlivněn zvětšující se zásobou fyzického kapitálu;
3. růst pracovní síly bude mít negativní vliv na hospodářský růst a
4. zvyšování ekonomické svobody posílí ekonomický růst.

4.2 Formulace stochastického regresního modelu

V ekonometrickém modelu je vysvětlovanou proměnnou hrubý domácí produkt na obyvatele (HDP). Mezi vysvětlující proměnné jsou zahrnuty HDP na obyvatele v roce 2000 (HDP2000), podíl výdajů na výzkum a vývoj na HDP (RD), podíl tvorby hrubého fixního kapitálu na HDP (K), populační růst (L) a ekonomická svoboda (ES). Obecně lze funkci vyjádřit tvarem:

$$Q = f(HDP2000; RD; K; L; ES).$$

Dle Hančlové (2012) lze prostřednictvím stochastického regresního modelu zkoumat závislost vysvětlované proměnné na nezávislých proměnných s výskytem náhodné složky (u), která představuje náhodnou chybu. Náhodná (reziduální) složka obsahuje náhodné vlivy i méně významné nezávislé proměnné, které do modelu nebyly zahrnuty. Je třeba zdůraznit, že hodnoty pro jednotlivé ukazatele jsou dány průměry za období 2000 – 2010 s výjimkou proměnné představující HDP na obyvatele v roce 2000. Všechny proměnné byly logaritmovány prostřednictvím přirozené logaritmické funkce. Po této úpravě je před jejich původní označení připojeno \ln . Stochastický regresní model je pak dán tímto tvarem:

$$\ln(HDP) = \beta_0 + \beta_1 \ln(HDP2000) + \beta_2 \ln(RD) + \beta_3 \ln(K) - \beta_4 \ln(L) + \beta_5 \ln(ES) + u,$$

kde: $\ln(HDP)$ představuje HDP na obyvatele,

β_0 je úrovněová konstanta,

β_1 udává změnu průměrného HDP na obyvatele při změně HDP na obyvatele v roce 2000 o jednotku (o 1 %) za předpokladu fixních ostatních nezávislých proměnných,

$\ln(HDP2000)$ zastupuje HDP na obyvatele v roce 2000,

β_2 představuje změnu průměrného HDP na obyvatele při změně podílu výdajů na výzkum a vývoj na HDP o jednotku (o 1 %) za předpokladu fixních ostatních proměnných,

$\ln(RD)$ je ukazatel technologického pokroku, v tomto modelu je to podíl výdajů na výzkum a vývoj na HDP,

β_3 znázorňuje změnu průměrného HDP na obyvatele při změně podílu tvorby hrubého fixního kapitálu na HDP o jednotku (o 1 %) za předpokladu fixních ostatních ukazatelů, $\ln(K)$ je zásoba fixního kapitálu, která je dána podílem tvorby hrubého fixního kapitálu na HDP,

β_4 udává změnu průměrného HDP na obyvatele při změně populačního růstu o jednotku (o 1 %) za předpokladu fixních ostatních proměnných,

$\ln(L)$ představuje pracovní sílu, která je vyjádřena prostřednictvím populačního růstu,

β_5 znázorňuje změnu průměrného HDP na obyvatele při změně ekonomické svobody (o 1 bod) za předpokladu fixních ostatních proměnných,

$\ln(ES)$ je míra ekonomické svobody,

u je náhodná (reziduální) složka.

Na základě ekonomických hypotéz lze u koeficientů β_2 , β_3 a β_5 očekávat kladná znaménka. Naopak u koeficientu β_4 by se hodnota měla pohybovat v záporných hodnotách. V práci jsou použity 3 typy výpočtů ekonomické svobody. Daný model bude aplikován na každý z nich. Ukazatel ekonomické svobody $\ln(ES)$ tak bude zastoupen: $\ln(FI)$ zahrnující index ekonomické svobody Fraser Institute, $\ln(FH)$ představující výpočet organizace Freedom House a $\ln(HF)$ vztahující se na index Heritage Foundation.

4.2.1 Korelační analýza

Vzájemný vztah mezi proměnnými je možné analyzovat prostřednictvím korelace. Míra závislosti mezi ekonomickou svobodou a hospodářským růstem (zastoupený ukazatelem HDP na obyvatele) je zobrazena v tabulce č. 4.1. v prvním řádku. Němec (2010) uvádí toto možné rozložení vazeb (v absolutní hodnotě):

0,01 – 0,09 – triviální, žádná;

0,10 – 0,29 – nízká až střední;

0,30 – 0,49 – střední až podstatná;

0,50 – 0,69 – podstatná až velmi silná;

0,70 – 0,89 – velmi silná a

0,90 – 1,00 pro téměř perfektní.

Mezi proměnnými lze pozorovat podstatnou a velmi silnou závislost. Vzájemná závislost by v absolutní hodnotě neměla být vyšší než 0,8, což je v tomto případě splněno.

Tabulka 4.1: Korelace

		Korelace			
		LN_HDP	LN_FI	LN_FH	LN_HF
LN_HDP	Pearsonův koeficient korelace	1	,693	-,722	,636
	Sig.		,000	,000	,000
	Počet pozorování	28	28	28	28

4.3 Odhad lineárního regresního modelu

K odhadu parametrů lineárního regresního modelu je použita metoda nejmenších čtverců. V tomhle směru se jedná se o nejčastěji používanou metodu (OLS – Ordinary Least Squares). Prostřednictvím statistické verifikace je ověřena statistická významnost jak jednotlivých odhadnutých parametrů, tak také celého ekonometrického modelu. Testování statistické významnosti je prováděno na stanovené hladině významnosti. Jak uvádí Hančlová (2012, s. 43): „Hladina spolehlivosti, na které se provádí testování hypotéz, se stanoví vždy před rozhodnutím a nejčastěji se používá 5% úroveň. Pokud bychom chtěli být „přísnější“, připustíme hladinu významnosti jenom 1% „chybovost“ ($\alpha = 0,01$) a naopak pokud zvolíme ($\alpha = 0,1$), tak provádíme testování hypotéz pro hladinu významnosti 10%.“ V tomto případě je zvolena hladina významnosti 0,1 (tj. 10 %).

Při určení, zda je model posuzující vztah mezi ekonomickou svobodou a hospodářským růstem statisticky významný je důležité prvně analyzovat statistickou významnost jednotlivých parametrů (regresních koeficientů). Ta je dle Hančlové (2012) prováděna pomocí t-testu. Pro jednotlivé koeficienty jsou stanoveny hypotézy H_0 a H_1 . Nulová hypotéza tvrdí, že pokud se daný koeficient rovná nule, pak je na dané hladině významnosti statisticky nevýznamný. Naopak hypotéza H_1 tvrdí, že daný koeficient se nerovná nule a na dané hladině významnosti je

statisticky významný. Tato významnost je pro jednotlivé ukazatele ekonomické svobody posuzována v následujících tabulkách ve sloupci Sig. Naměřená hodnota by měla být nižší než 0,1 a to především u ukazatele ekonomické svobody.

Tabulka 4.2: Koeficienty (Fraser Institute)

Model	Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty	t	Sig.
	B	Směrodatná odchylka	Beta		
1 (Konstanta)	-1,904	1,106		-1,722	,109
LN_HDP_2000	1,014	,083	1,125	12,206	,000
LN_RD	-,059	,031	-,126	-1,895	,081
LN_K	,295	,118	,130	2,501	,027
LN_L	-,041	,026	-,106	-1,551	,145
LN_FI	,546	,360	,089	1,517	,153

a. Závislá proměnná: LN_HDP

Jak lze pozorovat v tabulce č. 4.2. parametr LN_FI (index ekonomické svobody naměřený organizací Fraser Institute) nesplňuje s hodnotou 0,153 danou podmínku. Tomuto předpokladu nevyhovuje ani ukazatel pracovní síly (LN_L). V tabulce č. 4.3. je ukázáno, že ani ukazatel ekonomické svobody společnosti Freedom House LN_FH s hodnotou 0,966 nesplňuje podmínku. V tomto případě se vymyká také ukazatel pracovní síly (0,171) a vědeckého pokroku (0,164).

Tabulka 4.3: Koeficienty Freedom House

Model	Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty	t	Sig.
	B	Směrodatná odchylka	Beta		
1 (Konstanta)	-1,098	1,061		-1,035	,319
LN_HDP_2000	1,053	,086	1,169	12,187	,000
LN_RD	-,052	,035	-,113	-1,477	,164
LN_K	,256	,126	,113	2,035	,063
LN_L	-,044	,030	-,114	-1,449	,171
LN_FH	-,006	,146	-,002	-,044	,966

a. Závislá proměnná: LN_HDP

Teprve v tabulce č. 4.4. lze pozorovat hodnoty, které odpovídají danému předpokladu. Zde je počítáno s indexem ekonomické svobody organizace Heritage Foundation (LN_HF). Všechny parametry jsou zde statisticky významné, neboť dosahují hodnoty menší než 0,1 a zamítá se tak nulová hypotéza o statistické nevýznamnosti regresních koeficientů na hladině významnosti 10 %. V následujícím výkladu bude tedy pracováno pouze s těmito ukazateli. Jako zástupce ekonomické svobody tak bude vybrán index Heritage Foundation. Hodnoty naměřené organizacemi Fraser Institute a Freedom House nebudou dále zpracovány, neboť neodpovídají daným předpokladům.

Tabulka 4.4: Koeficienty (Heritage Foundation)

Model	Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty	t	Sig.
	B	Směrodatná odchylka	Beta		
1 (konstanta)	-2,299	1,039		-2,213	,045
LN_HDP_2000	1,004	,076	1,115	13,262	,000
LN_RD	-,053	,028	-,114	-1,883	,082
LN_K	,282	,107	,124	2,650	,020
LN_L	-,047	,024	-,122	-1,936	,075
LN_HF	,380	,169	,113	2,254	,042

a. Závislá proměnná: LN_HDP

Tabulka č. 4.5. poskytuje celkové shrnutí modelu. Důležitá je zde hodnota R^2 tzv. koeficient determinace. „Koeficient determinace vyjadřuje stupeň vysvětlení celkové změny vysvětlované proměnné Y regresí, tj. působením lineárního vztahu vysvětlující proměnné.“ jak uvádí Hančlová (2012, s. 40). Autorka dále tvrdí, že pokud je R^2 rovno jedné, pak se všechna pozorování nachází přímo na odhadnuté výběrové regresní přímce, tzn. daná rovnice plně vystihuje zkoumaný vztah a závislá proměnná je ze 100 % vysvětlena zvolenými nezávislými proměnnými. Pokud je R^2 rovno nule, pak naopak ani jedno pozorování neleží na dané regresní přímce, vztah není vysvětlen a model tak nemá smysl. Z tabulky 4.5. lze vyčíst, že hodnota koeficientu vícenásobné determinace R^2 se rovná 0,979, jedná se o velmi vysokou hodnotu. Znamená to, že závislá proměnná je z téměř 98 % vysvětlena nezávislými proměnnými.

Tabulka 4.5: Shrnutí modelu

Shrnutí modelu				
Model	R	R ²	R ² _{adj}	Standardní chyba odhadu
1	,990 ^a	,979	,971	,05107

a. Prediktory: (konstanta), LN_HF, LN_RD, LN_K, LN_L, LN_HDP_2000

V tabulce č. 4.4. bylo prokázáno, že jednotlivé koeficienty jsou statisticky významné. Nyní je důležité zjistit, zda je model významný jako celek. Dle Hančlové (2012) je statistická významnost celého modelu provedena prostřednictvím F-testu. Opět jsou stanoveny hypotézy. H_0 nulová hypotéza, která tvrdí, že regresní koeficienty jsou současně rovny nule a tudíž je model vysvětlen pouze náhodnou složkou u a celkový model tak nemá smysl. Oproti tomu stojí hypotéza H_1 , dle které alespoň jeden koeficient je nenulový a odhad takového modelu již má určitou vypovídací schopnost. Opět se zde pozoruje hodnota Sig., která by měla být menší než 0,1. Jak lze vidět v tabulce č. 4.6. tato hodnota je pro daný model ve výši 0,000, tudíž model je statisticky významný na zvolené desetiprocentní hladině významnosti.

Tabulka 4.6: Anova

ANOVA ^a					
Model	Součet čtverců	df	Průměr čtverců	F	Sig.
1 Regresní část	1,596	5	,319	122,364	,000 ^b
Reziduální část	,034	13	,003		
Celkem	1,630	18			

a. Závislá proměnná: LN_HDP

b. Nezávislé proměnné: (konstanta), LN_HF, LN_RD, LN_K, LN_L, LN_HDP_2000

Odhad ekonometrického modelu lze na základě provedené regrese zapsat ve formě (hodnoty jednotlivých koeficientů poskytuje tab. č. 4.4. ve sloupci B):

$$\ln(HDP) = -2,2999 + 1,004 \cdot \ln(HDP2000) - 0,053 \cdot \ln(RD) + 0,282 \cdot \ln(K) - 0,047 \cdot \ln(L) + 0,380 \cdot \ln(ES) + u.$$

4.4 Ekonometrická verifikace modelu

V rámci ekonometrické verifikace jsou ověřovány podmínky nutné k úspěšné aplikaci použitých ekonometrických metod, testů a dalších technik. Její základ tvoří testování vlastností odhadnuté náhodné složky. V rámci použití průřezových dat je nutné ověřit problémy spojené s multikolinearitou a heteroskedasticitou vysvětlujících proměnných a provést testování normality reziduální složky (Hančlová, 2012).

4.4.1 Multikolinearita

Při tomto testování je zkoumána intenzita závislosti mezi vysvětlujícími proměnnými daného modelu. Němec (2010, s. 54) uvádí: „*Jedná se o problém, který nastává v případě, kdy jsou některé nebo všechny proměnné velmi silně a navzájem korelovány. V takovém případě má regresní model problém určit, která z vysvětlujících proměnných ovlivňuje závislou proměnnou.*“ Multikolinearita tedy představuje téměř dokonalý (úplný, perfektní) lineární vztah mezi vysvětlujícími proměnnými. Jedná se o stav, kdy jsou jednotlivé proměnné na sobě velice závislé. „*Ze statistického hlediska je multikolinearita vysoká korelace regresorů a projevuje se vysokým koeficientem párové korelace (v absolutní hodnotě) mezi dvojicí regresorů nebo vícenásobným koeficientem korelace mezi několika vysvětlujícími proměnnými.*“ jak uvádí Hančlová (2012, s. 175).

Dle Hančlové (2012) jsou pro testování multikolinearity využívány různé nástroje a techniky. V této práci bude použito testování prostřednictvím míry korelovanosti vysvětlujících proměnných, konkrétně zde bude zkoumána míra tolerance a faktor změny variability. Čím je míra tolerance nižší, tím vyšší existuje závislost mezi vysvětlujícími proměnnými. V případě, kdy je míra tolerance menší než 0,1, pak se v modelu vyskytuje silná multikolinearita. Hodnoty tolerance u všech vysvětlujících proměnných daného modelu jsou vyšší než kritická hodnota (viz. tabulka č. 4.7.) Tudíž lze tvrdit, že ve zvoleném modelu se nevyskytuje multikolinearita. Tento

závěr potvrzuje také testování prostřednictvím faktoru změny variability (VIF). Čím vyšší je tento faktor, tím vyšší je závislost mezi vysvětlujícími proměnnými. VIF vyšší než 10 je považován za silnou multikolinearitu. Jak lze pozorovat, hodnota VIF u všech zvolených proměnných nedosahuje hodnoty 10. Lze tedy prohlásit, že v daném modelu se nevyskytuje problém multikolinearity.

Tabulka 4.7: Ukazatelé kolinearity

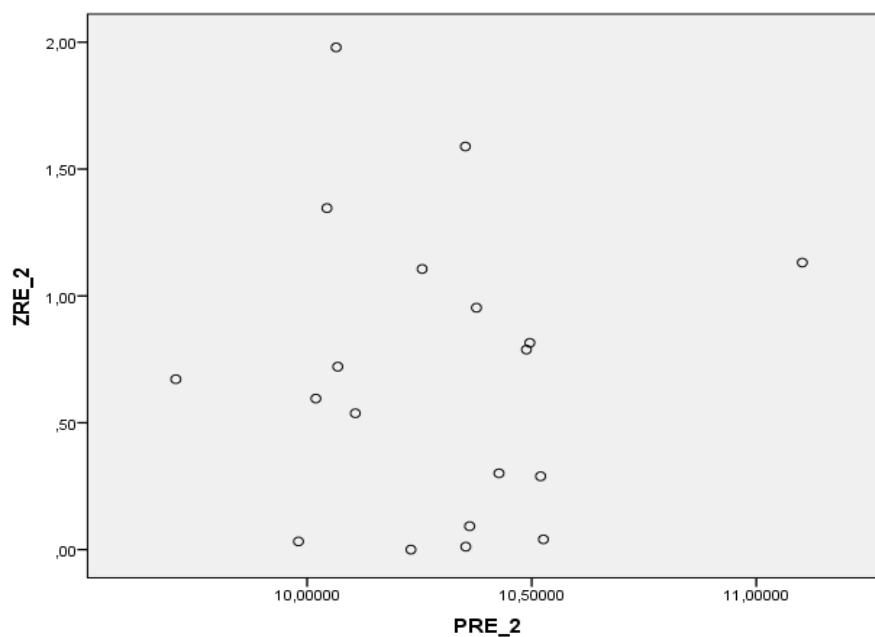
Model	Ukazatelé kolinearity	
	Tolerance	VIF
1 (konstanta)		
LN_HDP_2000	,226	4,415
LN_RD	,438	2,285
LN_K	,731	1,367
LN_L	,406	2,462
LN_HF	,641	1,559

4.4.2 Heteroskedasticita

Podmínkou klasického lineárního regresního modelu je konstantní a konečný rozptyl náhodné složky, tzv. homoskedasticita. Znamená to, že rozptyl reziduí se nemění v čase nebo v průřezu. Opakem homoskedasticity je heteroskedasticita, tedy měnící se rozptyl náhodné složky. Žádoucí je dosažení homoskedasticity. Přítomnost heteroskedasticity vyvolává dopady na odhady regresních parametrů a vlastnosti odhadových funkcí (Hančlová, 2012).

Výskyt heteroskedasticity je testován prostřednictvím grafů. Jsou vytvářeny „scatter“ grafy, kdy na osu y jsou nanášeny standardizovaná rezidua umocněná na druhou (v tomto případě ZRE_2) a na osu x jednotlivé vysvětlující proměnné. Pro model jako celek lze použít souhrnný graf, kdy na osu x je nanesena predikovaná proměnná (PRE_2). Aby bylo prokázáno, že v modelu se nevyskytuje heteroskedasticita, musí graf splňovat dvě podmínky. Za prvé: určité procento reziduí musí ležet v konfidenčním intervalu (jelikož je analýza prováděna na 10% hladině významnosti, pak zhruba 90 % hodnot musí ležet v intervalu od 0 do 2,71). Za druhé: rezidua musí být rozmístěna náhodně, body nesmějí vykazovat jakýkoli trend. V grafu č. 4.8. lze pozorovat, že daný model splňuje tyto požadavky a heteroskedasticita se zde nevyskytuje.

Graf 4.2: Heteroskedasticita

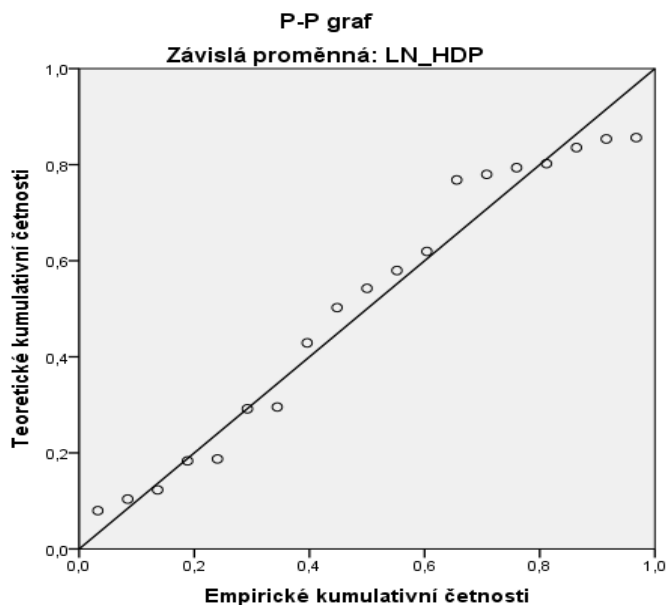

4.4.3 Normalita reziduí

Mezi základní požadavky klasického lineárního regresního modelu patří normální rozdělení náhodné složky. Pro testování normality reziduální složky v tomto modelu bude použit grafický nástroj, konkrétně P-P graf, a neparametrický test normality Kolmogorovův-Smirnovův test (KS-test).

Graf č. 4.3. představuje P-P plot, který porovnává teoretické kumulativní četnosti nanesené na ose y a empirické kumulativní četnosti na ose x. V ideální situaci by všechna naměřená rezidua ležela na přímce. Ve skutečnosti se hodnoty odchylují jenom mírně od dané přímky, což vede k závěru, že v modelu mají rezidua přibližně normální rozdělení.

Graf 4.3: P-P plot

Pro potvrzení tohoto výsledku bude aplikován KS-test. Ten porovnává rozdíly mezi teoretickou a empirickou distribuční funkcí. V tabulce č. 4.8. lze vidět potřebnou hodnotu sig_{vyp} 0,6111. Tato hodnota musí být větší než sig_{krit} (tedy stanovená hladina významnosti celého modelu), což je v tomto případě splněno. Lze tvrdit, že na hladině významnosti 10 % má distribuční funkce standardizovaných reziduí normální rozdělení (Hančlová, 2012).

Tabulka 4.8: KS-test

Kolmogorovův-Smirnovův jednovýběrový test		
		Standardizovaná rezidua
N		19
Parametry normálního rozložení	Průměr	,0000000
	Směrodatná odchylka	,84983659
Nejvýznamnější rozdíly	Absolutní	,174
	Pozitivní	,115
	Negativní	-,174
Sig.		,611

a. test rozložení je normální

b. vypočteno z dat

Po aplikaci všech testů potřebných k ekonometrické verifikaci a vyhodnocení jejich výsledků je možné konstatovat, že daný model je přijatelný. Nebyly nalezeny žádné výraznější problémy, které by ovlivnily výsledky odhadnutých parametrů. V modelu byla vyloučena přítomnost multikolinearity nezávislých proměnných. Dle grafického testování nebyla odhalena ani heteroskedasticita. Prostřednictvím dvou testů bylo potvrzeno, že normalita náhodné složky není narušena. Jelikož v modelu nebyly zjištěny výrazné problémy či nedostatky a není tak zapotřebí žádných úprav, je možné model použít k ekonomické verifikaci a vyhodnocení dosažených výsledků.

4.5 Ekonomická verifikace a interpretace výsledků

Ekonomická verifikace slouží k interpretaci odhadnutých regresních parametrů a celého modelu. Sleduje se, zda je model v souladu s ekonomickými hypotézami. Ekonomická verifikace této práce vychází z odhadu zvoleného modelu:

$$\ln(HDP) = -2,2999 + 1,004 \cdot \ln(HDP2000) - 0,053 \cdot \ln(RD) + 0,282 \cdot \ln(K) - 0,047 \cdot \ln(L) + 0,380 \cdot \ln(ES) + u.$$

Na základě určených ekonomických hypotéz je očekáván pozitivní vliv technologické úrovně, fyzického kapitálu a ekonomické svobody na hospodářský růst. Negativní vliv je očekáván u pracovní síly.

První hypotéza uváděla, že zvyšování úrovně technologického pokroku povede k ekonomickému růstu. Jak vychází z daného modelu, zvýšení podílu výdajů na výzkum a vývoj na HDP o 1 % povede k poklesu HDP na obyvatele o 0,053 % za podmínky, že ostatní proměnné zůstanou nezměněny. Výsledek ekonometrického modelování tedy není v souladu s danou hypotézou a nepotvrzuje pozitivní účinek úrovně technologického pokroku na hospodářský růst. Tento závěr je zřejmě způsobený nevhodně zvoleným ukazatelem technologického pokroku. Daný ukazatel nemusí plně zobrazovat skutečnou technologickou úroveň dané země. Technologický pokrok v zemi může být zastoupen jinými proměnnými jako např. počet pracovníků ve vědě a výzkumu, míra investic do znalostí, počet přihlášených patentů apod. Vzhledem k nedostupnosti relevantních dat (dlouhé časové období, 28 zemí) však nebyly tyto ukazatele použity pro vytvoření modelu.

Další hypotéza vypovídala o pozitivním vlivu zvyšující se zásoby fyzického kapitálu na hospodářský růst. Z modelu vyplývá, že zvětší-li se podíl hrubé tvorby fixního kapitálu na HDP

o 1 %, vzroste HDP na obyvatele o 0,282 % za podmínky, že ostatní proměnné zůstanou nijak nezměněny. Pozitivní vztah je tak v souladu se stanovenou ekonomickou hypotézou.

Zvýšení populačního růstu o 1 % povede k poklesu HDP na obyvatele o 0,047 % za podmínek nezměněných ostatních proměnných. Daný výsledek je v souladu s ekonomickou hypotézou a je prokázán negativní vliv růstu pracovní síly na ekonomický růst.

Poslední a zároveň pro tuto práci nejdůležitější hypotéza byla zaměřena na vliv ekonomické svobody na ekonomický růst. Z ekonometrického modelu vychází, že zvýší-li se úroveň ekonomické svobody o jednotku, zvýší se HDP na obyvatele o 0,38 %, za předpokladu, že ostatní proměnné zůstanou nezměněny. Je tedy potvrzena ekonomická hypotéza o pozitivním vlivu ekonomické svobody na ekonomický růst.

Tato práce je zaměřena na ekonomickou svobodu. Proto je zde nejdůležitější výsledek týkající se právě této proměnné. Změřit úroveň ekonomické svobody není v žádném případě jednoduché. Jedná se o velmi rozsáhlou oblast, která v sobě skrývá spoustu dílčích ukazatelů, které se dají jen velice těžce kvantifikovat. V této práci byly použity ukazatele tří světových organizací – Fraser Institute, Freedom House a Heritage Foundation. Každá tato organizace používá svůj vlastní výpočet na změření míry ekonomické svobody. Výsledky tedy nejsou jednotné. Ve dvou případech, tedy při použití výsledků naměřených Fraser Institute a Freedom House, se ekonomická svoboda v použitém modelu projevila jako statisticky nevýznamná na zvolené hladině významnosti. U společnosti Freedom House byl ukazatel významnosti ve výši 0,966, což je velmi vzdálené od nastavené hodnoty ve výši 0,1. V tomto modelu se jako statisticky nevýznamné projeví také ukazatele pracovní síly (0,171) a technologického pokroku (0,164). U nezávislé organizace Fraser Institute již nebyl rozdíl tak markantní. U ekonomické svobody byla naměřena hodnota významnosti 0,153 a u ukazatele pracovní síly to bylo 0,145. Tyto nepříznivé výsledky mohou být způsobeny nevhodností vybraných ukazatelů a také výběrem kratší časové řady. Pro výzkum daného vztahu je vhodné použít delší časové období (15, 20 let), z důvodu nedostupnosti relevantních dat pro všechny sledované země však byla zvolena kratší časová osa. Mnohé studie také pracují s pozitivními změnami (růstem) ekonomické svobody, kdežto v této práci byly použity konkrétní naměřené hodnoty (indexy).

Nicméně jako statisticky významná nezávislá proměnná ve vztahu k ekonomickému růstu byla ekonomická svoboda prokázána v modelu, který počítal s výsledky naměřené organizací Heritage Foundation (hodnota významnosti 0,042). Při další ekonometrické analýze tak bylo

pokračováno s tímto ukazatelem. Postupným testováním se neprojevil žádný závažný problém. A stanovená ekonomická hypotéza týkající se pozitivního vlivu ekonomické svobody na hospodářský růst zde byla prokázána. Na základě výsledků získaných ekonometrickým modelováním lze navíc říci, že nejvíce z daných nezávislých proměnných k ekonomickému růstu přispívá právě ekonomická svoboda. Výsledný model ukazuje, že dojde-li ke zvýšení úrovně ekonomické svobody o jednotku, zvýší se HDP na obyvatele až o 0,38 %. Index Heritage Foundation se tak ukázal jako nejkompexnější ukazatel ekonomické svobody.

Měřením ekonomické svobody a jejím vlivem na hospodářský růst se zabývají mnohé práce a různé výzkumy. Ty také poskytují výrazně propracovanější výpočty a modely. V těchto studiích je prokázán pozitivní vztah mezi ekonomickou svobodou a hospodářským růstem. Tento vztah se podařilo dokázat také na zpracovaném jednoduchém lineárním regresním modelu použitým v této práci. Proto je hlavním závěrem této studie fakt, že existuje pozitivní vliv ekonomické svobody na hospodářský růst.

5 ZÁVĚR

Práce byla věnována problematice ekonomické svobody a hospodářské prosperity. Cílem této diplomové práce bylo ověření platnosti hypotézy o pozitivním vlivu ekonomické svobody na hospodářský růst. Pro analýzu tohoto vztahu byl ve čtvrté kapitole této práce sestaven lineární regresní model.

Druhá kapitola se zaměřovala na vymezení pojmu ekonomická svoboda. Třetí kapitola byla věnována metodám měření ekonomické svobody. Změřit úroveň ekonomické svobody není v žádném případě snadné. Jedná se o velmi širokou oblast, která v sobě slučuje spoustu dílčích ukazatelů, které je možné jen velice těžko kvantifikovat. Pro účely této práce byly vybrány tři nezávislé organizace, které se zabývají komplexním měřením ekonomické svobody ve světě. Jedná se o Fraser Institute, Freedom House a Heritage Foundation. Tyto organizace vytváří svůj vlastní index ekonomické svobody. Výpočty tak nejsou stejné, liší se jak strukturou, tak také počtem zemí zahrnutých do pozorování. Všechny tři indexy byly jednotlivě zapojeny do ekonometrického modelu, který byl zpracován v následující stěžejní kapitole.

Ve čtvrté kapitole byl sestaven lineární regresní model, který byl aplikován na členské země Evropské unie (tedy 28 států). Tento model vycházel z neoklasického modelu růstu. Jako zástupce ekonomického růstu a tedy závislá proměnná byl stanoven HDP na obyvatele. Dále bylo určeno pět nezávislých proměnných: HDP na obyvatele v roce 2000, podíl výdajů na výzkum a vývoj na HDP (jako představitel technologického pokroku), podíl hrubé tvorby fixního kapitálu na HDP (jenž měl zastupovat fyzický kapitál), populační růst (ukazatel pracovní síly) a zkoumaná proměnná ekonomická svoboda. Tato proměnná byla zastoupena třemi indexy ekonomické svobody použitými v této studii. Vstupní data byla zprůměrována za období let 2000 – 2010.

Nejprve byla provedena korelační analýza, která zkoumala vazby mezi závislou proměnnou a ukazateli ekonomické svobody. Mezi proměnnými byla pozorována podstatná a velmi silná závislost. Vzájemná závislost by v absolutní hodnotě neměla být vyšší než 0,8, což bylo v tomto případě splněno. Pro odhad parametrů lineárního regresního modelu byla použita metoda nejmenších čtverců. Prvně byla prostřednictvím t-testu analyzována statistická významnost jednotlivých parametrů (regresních koeficientů). Pro tento model byla zvolena hladina významnosti 0,1 (tj. 10 %). Indexy ekonomické svobody publikované organizacemi Fraser Institute a Freedom House se v použitém modelu ukázaly jako statisticky nevýznamné. U

společnosti Freedom House byl ukazatel významnosti naměřen ve výši 0,966, což je hodnota velmi vzdálená od nastavené 0,1. V tomto modelu se jako statisticky nevýznamné projeví také ukazatelé pracovní síly a technologického pokroku. U indexu ekonomické svobody Fraser Institute již nebyl naměřen tak velký rozdíl (hodnota významnosti 0,153). Nepříznivé výsledky mohly být způsobeny nevhodností vybraných ukazatelů nebo také výběrem kratší časové řady. Sestavení vhodného modelu je totiž významně komplikováno výběrem vhodných a správných ukazatelů, zahrnutím všech důležitých proměnných do modelu a také dostupností dat pro všechny zvolené ukazatele. Organizace Freedom House se navíc zabývá ekonomickou svobodou z jiného úhlu pohledu, než další dvě společnosti. Zkoumá především vnímání úrovně politické a individuální svobody a to u konkrétních ekonomických subjektů působících ve zkoumaném státě. Tento průzkum je tak velice subjektivní, organizace u svých výpočtů nevyužívá konkrétních naměřených ekonomických ukazatelů, tak jako Fraser Institute a Heritage Foundation. Mnohé studie, které pracovaly s indexem ekonomické svobody Fraser Institute a které prokázaly pozitivní vliv ekonomické svobody na hospodářský růst, zkoumaly především pozitivní změnu ekonomické svobody (tedy její růst). V této práci je však počítáno přímo s naměřeným bodovým hodnocením ekonomické svobody (v práci je využita konkrétní dosažená úroveň představovaná hodnotou indexu). Také je zde použito kratší časové období (rozmezí let 2000 – 2010) než v ostatních studiích a to z důvodu nedostupnosti relevantních dat pro všechny sledované země. Je možné, že právě z těchto důvodů nebyl pozitivní vztah mezi sledovanými proměnnými prokázán.

Jako statisticky významná nezávislá proměnná ve vztahu k hospodářskému růstu se však ekonomická svoboda projevila v modelu, který použil výsledky Heritage Foundation (hodnota významnosti 0,042). V dalším zkoumání tak bylo pokračováno s využitím tohoto ukazatele. Všechny další proměnné obsažené v modelu byly statisticky významné stejně tak jako celý model. Následně byly provedeny testy, jež měly za úkol ověřit vlastnosti odhadnuté náhodné složky. Bylo nutné prověřit, zda se v modelu nevyskytují problémy spojené s multikolinearitou a heteroskedasticitou a musela být analyzována normalita reziduální složky. Pro ověření výskytu multikolinearity bylo v této práci použito testování prostřednictvím míry korelovanosti vysvětlujících proměnných, konkrétně byla zkoumána míra tolerance a faktor změny variability. Tyto testy ukázaly, že v daném modelu se nevyskytuje problém multikolinearity. Výskyt heteroskedasticity byl testován prostřednictvím grafu, který prokázal, že v modelu se nevyskytuje tento problém. Pro testování normality reziduí byl aplikován grafický nástroj,

konkrétně P-P graf, a neparametrický test normality Kolmogorovův-Smirnovův test (KS-test). Oba testy ukázaly, že na zvolené hladině významnosti 10 % má distribuční funkce standardizovaných reziduí normální rozdělení. Postupným testováním se tak v modelu neprojevil žádný závažný problém.

Z modelu vyplynulo tvrzení, že dojde-li ke zvýšení ekonomické svobody o jednotku, zvýší se HDP na obyvatele až o 0,38 %, v případě neměnných ostatních proměnných. V tomto modelu byla tedy prokázána stanovená ekonomická hypotéza týkající se pozitivního vlivu ekonomické svobody na hospodářský růst. Navíc se zde ukázalo, že z vybraných nezávislých proměnných nejvíce podporuje ekonomický růst právě ekonomická svoboda. Index ekonomické svobody Heritage Foundation tak lze označit za nejvhodnější ukazatel ekonomické svobody. Ve svém výpočtu obsahuje důležité ekonomické proměnné, jež ovlivňují hospodářskou úroveň.

Měřením ekonomické svobody a jejím vlivem na hospodářský růst se zabývají mnohé studie a výzkumy. Tyto práce poskytují výrazně sofistikovanější výpočty a modely, jež dokazují pozitivní vztah mezi ekonomickou svobodou a hospodářským růstem. Pozitivní vazbu se podařilo dokázat také ve zpracovaném regresním modelu aplikovaném v této diplomové práci. Hlavním závěrem je tedy fakt, že existuje pozitivní vliv ekonomické svobody na hospodářský růst.

Seznam použité literatury

AYAL, Eliezer B. a Georgios KARRAS. 1998. *Components of Economic Freedom and Growth: An Empirical Study* [online]. [cit. 7.4.2014]. Dostupné z:

http://www.freetheworld.com/papers/Ayal_and_Karras.pdf

BERLIN, Isaiah. *Čtyři eseje o svobodě*. Praha: PROSTOR, 1999. ISBN 80-7260-004-4

CENTRUM EKONOMICKÝCH STUDIÍ VŠEM. 2013. *Konkurenční schopnost České republiky 2011-2012* [online]. CES VŠEM [cit. 2.2.2014]. Dostupné z:

<http://www.vsem.cz/konkurenceschopnost-cr.html>

COLE, Julio H. 2005. *The Contribution of Economic Freedom to World Economic Growth, 1980-99* [online]. [cit. 9.4.2014]. Dostupné z: http://relooney.fatcow.com/CATO_03_3.pdf

FRASER INSTITUTE. 2014. *About us* [online]. Fraser Institute [cit. 1.2.2014]. Dostupné z: <https://www.fraserinstitute.org/>

FRASER INSTITUTE. 2013. *Economic Freedom of the World: 2013 Annual Report* [online]. Fraser Institute [cit. 2.2.2014]. Dostupné z: <http://www.freetheworld.com/release.html>

FRIEDMAN, Milton. *Kapitalismus a svoboda*. Praha: H&H, 1994. ISBN 80-85787-33-4

FRIEDMAN, Milton a Rose. *Svoboda volby*. Praha: Liberální institut, 1992. ISBN 80-854-6785-2

FREEDOM HOUSE. 2012. *Freedom in the World 2012* [online]. Freedom House [cit. 15.3.2014]. Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2012>

FREEDOM HOUSE. 2014. *About us* [online]. Freedom House [cit. 12.3.2014]. Dostupné z: http://www.freedomhouse.org/about-us#.U1gb7VV_vpU

GWARTNEY, James a Robert LAWSON. Economic Freedom, Investment, and Growth. *Economic Freedom of the World: 2004 Annual Report* [online]. Fraser Institute [cit. 29.3.2014]. Dostupné z: http://www.freetheworld.com/release_2004.html

HAAN, Jakob a Jan-Egbert STURM. *On the relationship between economic freedom and economic growth* [online]. [cit. 5.4.2014]. Dostupné z: <http://ccso.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/1999/199903/199903.pdf>

HANČLOVÁ, Jana. *Ekonometrické modelování. Klasické přístupy s aplikacemi*. Praha: Professional Publishing, 2012. ISBN 978-80-7431-088-1

HANKE, Steve H. a Stephen J. K. WALTERS. 1997. *Economic Freedom, Prosperity, and Equality: A Survey* [online]. [cit. 7.4.2014]. Dostupné z: http://www.freetheworld.com/papers/Hanke_and_Walters.pdf

HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3

HERITAGE FOUNDATION. 2014. *About Heritage* [online]. Heritage Foundation [cit. 8.2.2014]. Dostupné z: <http://www.heritage.org/about>

HERITAGE FOUNDATION. 2013. *2013 Index of Economic Freedom* [online]. Heritage Foundation [cit. 9.2.2014]. Dostupné z: <http://www.heritage.org/index/download>

HOLMAN, Robert. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-717-9380-9

JUREČKA, Václav a Ivana JANOŠÍKOVÁ. *Makroekonomie – základní kurs*. Ostrava: Ediční středisko VŠB – TU Ostrava, 2008. ISBN 978-80-248-0530-6.

KLIKOVÁ, Christiana a Igor KOTLÁN. *Hospodářská politika*. 2. vyd. Ostrava: Sokrates, 2006. ISBN 80-865-7237-4

MILL, John Stuart a Gertrude HIMMELFARB. *On liberty*. Londýn: Penguin, 1985. ISBN 0-14-04-3207-8

NĚMEC, Daniel. 2010. Masarykova univerzita – Ekonomicko-správní fakulta. *Základy ekonometrie* [online]. MUNI [cit. 19.4.2014]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/el/>

SOJKA, Milan. *Milton Friedman. Svět liberální ekonomie*. Praha: EPOCH, 1996. ISBN 80-902-1292-1

THE WORLD BANK (2013a). *GDP per Capita PPP (current international \$)* [online]. The World Bank [cit. 22.9.2014]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>

THE WORLD BANK (2013b). *Research and Development expenditure (% of GDP)* [online]. The World Bank [cit. 22.9.2014]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS>

THE WORLD BANK (2013c). *Gross Fixed Capital Formation (% of GDP)* [online]. The World Bank [cit. 22.9.2014]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NE.GDI.FTOT.ZS>

THE WORLD BANK (2013d). *Population Growth (annual %)* [online]. The World Bank [cit. 22.9.2014]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.GROW>

VEGA-GORDILLO, Manuel a José L. ÁLVAREZ-ARCE. *Economic Growth ad Freedom: A Causality Study* [online]. [cit. 8.4.2014]. Dostupné z: <http://www.freetheworld.com/papers/Vega-Gordillo.pdf>

VON MISES, Ludwig. *Liberalismus*. Praha: Ekopress, 1998. ISBN 80-861-1908-4

WEISCHEDEL, Wilhelm. *Skeptická etika*. Praha: Oikoymenh, 1999. ISBN 80-860-0584-4

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
FI	Fraser Institute
FH	Freedom House
HDP	Hrubý domácí produkt
HF	Heritage Foundation
ln	Přirozený logaritmus
PPP	Parita kupní síly
V&V	Výzkum a vývoj (Research and Development)
SPSS	Statistical Package of the Social Sciences
Sig.	Signifikace
USA	Spojené státy americké

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že jeden výtisk diplomové práce bude uložen v Ústřední knihovně VŠB-TUO k prezenčnímu nahlédnutí a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě 25. 4. 2014

Balatková

.....
Zuzana Balatková

Seznam příloh

Příloha č. 1: Vstupní soubor dat pro země EU